

ken ik, maar Vader Enwright ken ik niet en die is ook niet genoemd."

Die deugelikheid van Ds. Du Toit s'n saak, maar ook sijn biesondere vlugheid als debater het hom, naar algemeen geoordeel werd, ook hier die oorwinning besorg.

GERT BEUKES.

Op sijn herderlike kwartaalsreise (waaroor later) het Ds. Du Toit in 1905 kennis gemaak met 'n sekte in Standerton en Ermelo onder leiding van mnr. Gert Beukes. Mnr. Beukes, wat daar nog al opgang gemaak het, was bereid om met Ds. Du Toit te disputeer. Die disputasie werd gehou te Standerton op 11 en 13 November, in die huis van mnr. Laurens, 'n volgeling van Beukes. In beide gevalle was die belangstelling so groot, 'dat 'baing g'n plek kon krij nie en buite moes blij staan. Die samespreking is uitvoerig gerapporteer in die "Stemmen" van 1905, no. 12 bl. 6 v.v. Verder werd op die saak teruggekom in die "Stemmen" van 1906 no. 4 bl. 11 v.v. en no. 5 bl. 7. Eiënaardig so'n Boere-sekte! Ons gee hier net die resultaat waartoe Ds. Du Toit gekom het :—

"We kunnen ten slotte nogeens getuigen dat de ganse samenspreking plaats had in christelike, vriendschappelijke geest. Bij de samenspreking is echter duidelijk gebleken, dat de heer Beukes en sijn volgelingen *verwerpen* :

- 1) de Bijbel, zover die niet met hun geestesopenbaring ooreenstemt ;
- 2) niet slechts de Kerkgenootschappen, maar ook de gemeente van Christus onder ouderlingen en diakenen ;
- 3) het gebruik van de Sakramenten ;
- 4) de openbare eredienst ;
- 5) de huisgodsdienst, tafelgebeden, enz.

Daartegenover geloven zij slechts aan de geestesopenbaring van de heer Beukes en van henzelven (vooral door dromen) als verklaard door de heer Beukes, die zij als hun "voorganger" onbepaald volgen. Zover wij getuigenis hebben is hun wandel onberispelik ; maar veroordelen en verwerpen zij alles en allen die op godsdienstig gebied niet met hen meegaan. Zover wij konden zien sijn hun grondwalingen :

- 1) dat zij hun geestesopenbaringen niet toetsen aan Gods Woord, maar dat Woord verwringen naar hun openbaring ; en
- 2) dat zij niet de gebreken in de Kerk willen hervormen ooreenkomstig Gods Woord, maar alles verwerpen dat naar hun mening misbruikt is."

DIE APOSTOLIESE BROEDERS.

Al enige tijd lang maak hierdie beweging heelwat opgang, ook in onse Afrikaanse gemeentes. Van-

daar dat Ds. Du Toit ook hier als kampvegter vir die oue en beproefde waarheid opgetree het.

In April, 1909 het hij te Middelburg, Transvaal, twee onderlinge bijeenkomste met Apostolies-gesinde broeders gehou. 'n Uitvoerig verslag daarvan vind die leser in die "Stemmen" van 1909 (no. 5 bl. 23 v.v.). Daarna het gevolg 'n openbare disputasie te Somerset Oos op 23 Februarie, 1910, tussen Ds. Du Toit en mnr. S. Hulley. Uitvoerig rapport hiervan is afgedruk in die "Stemmen" van 1910 (no. 4 bl. 16 v.v.). Eindelijk het nog plaasgevind 'n disputasie, ook te Somerset Oos, op 16 Junie, 1910, en wel tussen Ds. Du Toit aan die een kant en mnre. Lake en Van de Wall aan die ander kant. Hierdie disputasie, eers in die "Stemmen" afgedruk nadat Ds. Du Toit reeds oorlede was, is daarna in boekvorm verkrijgbaar gestel.

Net soos in die geval van mnre. Schreiner en Scholtz had Ds. Du Toit ook nou weer moeite met sijn teënpartij, deurdar hul vir hulle nie gehou het aan die vooraf vasgestelde ooreenkoms nie, wat betref die publikasie van die verslag, na korreksie deur die woordvoerders. In die geval van die Apostoliese Broeders werd selfs hulle gedeelte van die reeds versonde perskopies weer opgevraag. Die stukke van Mnr. Lake werd ewewel gepubliseer in die "Comforter and Messenger of Hope", orgaan van die Apost. Broeders. Daaruit het Ds. Du Toit 'n resumé laat maak, sodat die disputasie wel nie volledig is nie, maar tog uitstekend aan die voorgestelde doel beantwoord, n.l. bestrijding van die "Apostoliese" dwaalgevoele. Die boekie word dan ook baie gelees, veral nou dit deur die "Kerkbode" so gunstig aanbevole is.

Ook hier is dit ondoenlik 'n oorsig te gee van wat verhandeld werd. Alleen kan ons hier die "Slotsom" opneem. Dis als volg :—

"1) Hun *oorsprong* komt (om 't minst te zeggen) ons heel verdacht voor. Christus heeft door de H. Geest en door zijn Apostelen slechts één vereniging gesticht, d.i. zijn *gemeente*. Die moge vertakt en in menig opzicht ontaard zijn, toch gingen Luther en Calvijn geen nieuwe Kerk stichten maar *hervormden* die Kerk, brachten haar terug tot de dagen van de stichting door de Apostelen onder leiding des Geestes. Maar de geloofsbrieven der "Zending van 't Apostolies Geloof" zijn ver van bevredigend.

2) Eveneens is de *naam Apostolies* zeer dubieus. Vanwaar deze naam? Dat is ons niet verklaard. Die naam is nooit door 'n enkele kerk aangenomen dan door de "Eène Heilige Katho-

lieke *Apostoliese Kerk*," die verskyn en verdwyn is met die 12 nuwe Apostelen, terwyl Paulus nadruklik verklaar dat hulle "die laaste Apostelen sijn," 1 Cor. 4:9; en alle Apostelen deur Christus self geroep is, tot Paulus (Hand. 9) en nie deur die H. Geest. Die oorsprong en betekenis van hierdie naam is ons nie verklaar; skriftmatig is hulle seker nie.

3) Die Apostoliese beroep hulle op 'n nuwe uitstorting des H. Geestes 4 jare gelede in Azusastraat, Los Angeles, Californië, N.A., in stryd met die Bijbelleer en Kerkleer van die ganse Kerk van alle eeue.

4) Hulle maak aanspraak op ontvangs van alle buitewone Geestesgawes met die Geestesdoop, terwyl die Bijbel en Kerkgeskiedenis ons leer dat hierdie gawes ophou of teruggetrokke word wanneer hulle nie langer vereis word tot bewaring en instandhouding der gemeente.

5) Hulle leer dat hulle spreek in talen *het* onfeilbaar kenmerk is van hulle ontvangs van die Geest welke gelykstaat met die Geestesdoop (o.a. Pentecostal Testimony, No. 2, bl. 3-5). Daarmee verwerp hulle die ganse Christenkerk van alle eeue en meteen alle Kerkvaders, Martelare, Hervormers, enz.

6) Hulle ag dat hulle ontvangs van die Geest saamgaat met die Geestesdoop en dat dus bekering, geloof, regverdigmaking, wedergeboorte, heiligmaking deur Christus direk in die mens gewerk word sonder die Geest (o.a. Pentec. Testimony, No. 4, bl. 10-13), terwyl die Skrif ons leer dat al hierdie deur die Geest in ons gewerk word (o.a. Joh. 3:3-8; Tit. 3:5; 1 Cor. 6:11; Rom. 15:16; 1 Petr. 1:2; 2 Thess. 2:13).

7) Hulle hanteer geen gemeentes of Kerkeraden, terwyl die H. Geest deur die Apostelen ooral die gelowige tot gemeentes met Kerkeraden stig.

8) Hulle hanteer geen geloofsbelijdenis, ja verklaar hulle teen belijdenisskrifte, terwyl die Apostelen onder leiding des H. Geestes van die beginne nadruk legde op die *leer en belijdenis* (o.a. Hand. 2:42; Rom. 16:17; 1 Tim. 4:6; 6:1, 3; Tit. 1:9; 2:1, 7; 2 Joh. vs. 9, 10).

9) In die openbaring der buitengewone geestesgawes stelle hulle die talen hulle hoogste en die profetie hulle laagste in stryd met die Skrif.

10) Hulle geestverrukking by 't spreek in talen en profetere is in stryd met die Skrif.

11) Hulle voorgewende geloofsgenezinge draen nie die 2 hoofkenmerke der Godlike genezinge van die Skrif, naamlik dat hulle *ogenblikkelyk en volkome* sijn.

12) Met hulle verwerp hulle van Kinderdoop en Besprenging wijk hulle af van die Bijbelleer en Kerkleer en praktyk van alle eeue.

Laat ons nog byvoeg dat Ds. Du Toit sig besonder daarop t egele hulle in hierdie dwaling te bestrij. Sorgvuldig hulle hulle sijn gedeelte van die disputasie vir die pers bewerk. Dan hulle hulle ook reeds vroeër in die "Stemme" (1909 no. 8 en 9) uitvoerig die "Leringe en Werke" van die Broeders "onder-

zocht en aan Gods Woord getoetst", terwijl hij sekere onderdele, soos wederdoop, onderdompeling en geloofs-genesing, telkens in afsonderlike stukke bespreek het.

ANDERE DWALINGE.

In die "Getuige" en "Stemmen" werd allerlei ander dwalings bestrede, bijv. die "Leger des Heils" in vier stukke (*G.* xv bl. 192, 247, 266, 278); die Plymouth Brethern (Darbisten) in drie stukke (*St.* I no. 5 bl. 14, no. 8 bl. 8, no. 9 bl. 16); Mrs. Eddy in een stuk (*St.* III no. 7 bl. 1), en die Pinkster-Opwekkinge in een stuk (*St.* III no. 12 bl. 8).

Inderdaad het dus Ds. Du Toit die basuin geblaas om te waarskuw teën die gevaar wat van buite kom.

Maar hij het ook sijn stem laat hoor *teën wat verkeerd was in eie kring*. Van hierdie arbeid moet ons nou 'n kort oorsig gee.

OPWEKKINGE EN SPESIALE DIENSTE.

Reeds in sijn jeug had Ds. Du Toit beswaar teën Opwekkinge. Na wat daaromtrent reeds meegedeel is, gee ons nog hierdie stukkie, geskrewe deur Ds. Du Toit naar aanleiding van die Opwekkinge in Wallis onder Evan Roberts :—

"Hetgeen tans gebeurt in Wallis herinnert ons aan de eerste opwekkingsbeweging in Zuid Afrika uit onze kinderjaren, bijna een halve eeuw geleden. Toen gingen ook hier bijna alle rechtzinnige leeraren daarin samen, behalve wijlen Ds. Van Velden, van Ladismith, en wijlen Ds. A. du Toit, van Wellington, welke van het begin af daarin niet wilden meedoen, maar integendeel openlik daartegen waarschuwd, eerstgenoemde door de drukpers in sijn (naamloos verschenen) vlugschrift. "Oude of Nieuwe Paden?" en laatstgenoemde van de kansel. Zelfs de streng gereformeerde wijlen Ds. Van der Lingen ging aanvankelik met de opwekking mee, haar leidende in de Paarlse gemeente. Doch toen te Worcester het tweede stadium begon, van gelyktijdig hardop samen bidden, flauw-vallen, en dergelyke ongeregeldheden, en deze opwindingen zich ook binnen sijn gemeente begonnen te openbaren, bij name te Klein Drakenstein, heeft hij daartegen ten ernstigste gewaarschuwd, o.a. met heenwijzing op 1 Cor. 14, en aandringende dat alles "met orde moest geschieden." Het gelukte hem dan ook aan die verwarringen een einde te maken." (*St.* I no. 5, bl. 7).

Ook teën die Spesiale Dienste het Ds. Du Toit vroegtijdig opgetree. In die "Getuige", van 1882 vind ons 'n preek daaroor, op grond van Mat. 13: 5, 6, 20, 21, waarin aangetoon word dat die Spesiale Evangelieprediking groot ooreenkoms het met die saad op die steenrots gesaai, bepaaldelik wat sijn oorsprong, ontwikkeling en end betref.

Herhaaldelik het Ds. Du Toit daarteën gewaarskuw en sijn getuigenis was steeds dieselfde. Van daar dat ons kortheidshalwe kan volstaan met hierdie opsomming:—

Wij hebben meermalen onze bezwaren tegen dergelijke opwekkingen kenbaar gemaakt. Doch daar we van meer zijden gevraagd worden om voorlichting willen wij nogeens kortelik ons standpunt in dezen verklaren. Wij voor ons gevoelen geen vrijheid aan zulke bewegingen deel te nemen; doch wij willen ze ook niet onbepaald veroordelen. Zolang men daarbij nog de verzoeningsdood van Christus als enig heilsmiddel verkondigt verblijden wij ons veeleer met Paulus in dit feit (Fil. 1 : 15—18) en zien wij daarin een teken des tijds (Mat. 20: 8—10; 24: 14; Op. 14: 6, 7). Dit neemt echter niet weg dat wij tegen vele van de praktijken bij deze opwekkingen, ja, tegen haar hoofdstrekking, ernstige bezwaren hebben, welke wij hier kortelik samenvatten: 1) Deze opwekkingen gaan meestal uit van het beginsel dat zij een nieuwe en telkens herhaalde "uitstorting des Heiligen Geestes" zijn; dit nu is in strijd met de Schrift, daar de Geest eens en voor altijd is uitgestort, gelijk meermalen door ons is aangetoond, en is dus feitelik een miskennis van de Geest die eenmaal gegeven is en in de gemeente van Christus woont.—2) Die opwekkingen gaan gepaard met drijfverijen en gevoelsopwindingen, terwijl de inwonende Geest niet met kracht noch door geweld werkt (Zach. 4: 6), niet in stormwind of aardbeving of vuur, maar in het suizen van een zachte stilte (1 Kon. 19: 11, 12)—3) Die opwekkingen miskennen en leiden tot minachting van de gewone heilsmiddelen door God verordend (Ef. 4: 11—13)—4) Die opwekkingen worden door menselike middelen rond gebracht, terwijl de Geest bij de wedergeboorte als de wind blaast waarheen Hij wil (Joh. 3: 3—8) 5) Die opwekkingsleringen zijn doorgaans in strijd met Bijbelleer en onze Kerkleer, doordien zij het menselik bekeringswerk in de plaats stellen van de wedergeboorte door de vrijmachtige en onwederstandelike werking van de H. Geest, m. a. w. doordien zij de algemene genade en 's men-

sen vrije wil verheffen teenover Gods soevereiniteit —6). Die opwekkingsdrijvers miskennen het stil genadewerk Gods bij zijn uitverkorenen en achten alleen diegenen behouden die met hun woelingen meegaan. —7). Dat tellen van uiterlik bekeerden als behouden is in strijd met de doorgaande bijbelleer.

“Wij raden dus onze lezers met die bewegingen niet mee te gaan, zich daarvan te onthouden; maar ze ook niet te verachten of onbepaald te veroordelen. Laat ons ter zijde staan, ze aan de Schrift toetsen, de boom uit zijn vruchten beoordelen en stil de uitkomst op Gods tijd afwachten”. (St. I, no. 10 bl. 12).

Die belangstellende leser word ook nog naar die volgende plekke verwese: “Getuige” II bl. 17, XII bl. 21, 313. “Stemmen” I no. 2 bl. 3, no. 5 bl. 5, no. 10 bl. 12, IV no. 2 bl. 4, VI no. 6 bl. 4.

BIDURE.

In verband met bowestaande moet melding gemaak word van Ds. Du Toit s'n besware teën die gebruikelike Bidure. Ons gee weer die opsomming van Ds. Du Toit self:—

a. Openbare Biduren, geregeld gehouden, wekeliks of maandeliks, en waar men bijeenkomt, gelovigen en ongelovigen, enkel om samen te bidden, afgewisseld slechts met het zingen van enkele verzen, en het lezen van enige Schriftafdelingen, gelijk nu veel geschiedt, en wat onze broeder schijnt te bedoelen met ‘geregelde biduren’,—daarvan vinden wij noch in 't Oude, noch in 't Nieuwe Testament enig voorbeeld of voorschrift.

b. Daarentegen wordt èn in voorbeeld èn in voorschrift, beide onder Oud en Nieuw Verbond, het gebed ons voorgesteld of als behorende bij de openbare eredienst, of als beoefend in de eenzaamheid, bijv. als Izak zich afzonderde in 't veld (Gen. 24 : 63), of Daniël in zijn huis (Dan. 6 : 11), en gelijk Christus uitdrukkelik en herhaaldelik voorschrijft, (o.a. Matth. 6 : 5—6).

c. Wel vinden wij dat de kleine kring van gelovigen zich afzonderde in de opperzaal, gedurende de 10 dagen tussen Hemelvaart en Pinksteren, “volhardende in het bidden en smeken,” om de H. Geest, (Hand. 1 : 14); doch 1) zulks was enkel voor de gelovigen, en 2) vóór zij de H. Geest ontvingen. Nadat zij de Geest ontvangen hadden, vinden wij in hun onderlinge bijeenkomsten 4 elementen: “Zij waren volhardende 1) in de leer der Apostelen, 2) en in de gemeenschap, 3) en in de breking des broods, 4) en in de gebeden,” (Hand. 2 : 42, vergelijk I Cor. 14).

d. Onze Gereformeerde vaders kenden wel een Bededag, of dag van algemene verootmoediging, van wege nationale rampen, welke echter samenhang met de openbare eredienst op zulk een dag; doch wij vinden bij hen niet de geregelde biduren van tegenwoordig.

e. Zulke biduren schijnen ons dan ook evenmin ooreen te komen met een gezonde praktijk der godzaligheid, als met Gods Woord. Waar toch is een kring van gelovigen, waar men op gezette tijden een uur lang achtereen kan bidden? Is zulk gebed niet veelal slechts om de tijd om te maken? Maar *mag* men wel aldus de tijd ommaken met bidden, enkel omdat men toch nu tot gebed samengekomen is en het toch zo pijnlijk is om stil te zitten? Het waar gebed moet een waarachtige *begeerte* zijn, (o.a. Matth. 21: 22), maar bidt men wel altoos in de biduren uit ware begeerte en innerlike drang des Geestes?

f. Naar onze eigene ondervinding, (en wij zijn met biduren opgegroeid), is er iets *ziekelyks* in die geregelde biduren, die dik wels de geest meer neerdrukken dan opheffen. Daarom bevelen wij steeds aan de biduren te veranderen in onderlinge bijeenkomsten, volgens Gods Woord (onder *c*), waar de bespreking en behandeling van dat Woord de hoofdzak uitmaakt, en men het gebed slechts beoefent naar behoefte en drang des Geestes." (G. XII bl. 334)

Die dusgenoemde Pinkster-Bidure het Ds. Du Toit s'n goedkeuring ook nie kon wegdra nie. Die volgende Bijbelse gronde werd deur hom daarteen aangevoer en in sijn "Stemmen" uitvoerig blootgeleg:—

"Over Biduren in 't algemeen spreken we steeds het bezwaar uit dat wij ze niet voorgeschreven vinden in Gods Woord en dus volgens ons gereformeerde beginsel er geen deel aan nemen, hoewel we ze niet onbepaald veroordelen als *direkt* tegen de Bijbel. Maar de Pinkster-Biduren of 10 daagse Biduren, tussen Hemelvaart en Pinkster, Biduren gehouden, bepaaldelik om te bidden om een uitstorting van de H. Geest, aarzelen we niet te veroordelen als direkt in strijd met Gods Woord; want daardoor wordt 1) de gemeente teruggevoerd tot de toestand der discipelen vóór Pinksterfeest en 2) de Geest, eenmaal der gemeente gegeven, en die in haar woort tot Christus' toekomst, miskend. De bewijsgronden hiervoor behoeven we niet te herhalen. Ze zijn volledig gegeven en gestaafd uit Bijbelleer en Kerkleer in een reeks van stukken in de Getuige van 1897 en overgedrukt in een boekdeel onder de titel "De Bedeling des H. Geestes"; en deze bewijsgronden staan tot heden daar als een getuigenis door niemand weerlegd." (St. IV no. 11 bl. 7).

ONDERLINGE BIJEENKOMSTE.

Maar Ds. Du Toit wou nie net afbreek nie. Hij wou ook opbouw. Daarom het hij aanbeveel dat in die plek van Bidure sal gesteld word "Onderlinge Bijeenkomste". Ons lesers weet misskien dat in die re-

formasietijd dergelijke bijeenkomste, na die openbare saamvergadering van die gemeente, in die Geref. Kerk van Londen werd ingevoer.

Die naam het Ds. Du Toit ontleen aan Hebr. 10: 25. In 'n artikel, gepubliseer in die "Getuige" van 1882 (bl. 161) voer hij sijn bewijse aan dat die "Onderlinge Bijeenkomsten" nie onse Openbare Erediens is nie. Die artikel is 'n bewijs, dat Ds. Du Toit grondig op die saak ingegaan het.

In plaas van nader op die grondslae in te gaan, gee ons liewers wat Ds. Du Toit meedeel omtrent die *inrigting* van die "Onderlinge Bijeenkomste":—

"Natuurlik juist omdat deze onderlinge bijeenkomsten buiten de vastgestelde kerkediensten bestaan tot onderlinge stichting en opbouwing, daarom ondergaan zij ook wijzigingen naar tijdsomstandigheden en de behoeften van de gemeenten. *Vorm* en *inhoud* blijven echter in hoofdzaak dezelfde: Naar de *vorm* zijn de onderlinge bijeenkomsten beveiligd tegen twee uitersten door twee gezonde regels. De bepaling: "Waar de Geest des Heeren is, daar is *vrijheid*" vrijwaart haar tegen overdreven vormelikeit en gebondenheid aan menselike regels en inzettingen (2 Cor. 3: 17; vergelyk de *vrijheid* in de grondregelen door Paulus gesteld, 1 Cor. 14). Daarentegen de regel: "Laat alle dinge eerlik en *met orde* geschieden" beveiliget haar tegen ongeregeldheden en geestdrijverijen. Naar haar *inhoud* blijft de hoofzaak bij alle onderlinge bijeenkomsten het ondersoek van Gods *Woord* onder de leiding van Gods *Geest*-*Woord* en Geest moeten samengaan. Betrachting van het Woord alleen sonder de Geest maakt ons tot "schriftgeleerden;" het volgen van de Geest met loslating van het Woord geeft aanleiding tot geestdrijverij en ketterij en was de bron van vele dwalingen.

Bij het ondersoek van de Skriften in de onderlinge bijeenkomsten kan men op tweeërlei wijze te werk gaan. Men kan de Bijbel, of gedeelten van de Bijbel, in geregelde volgorde lezen. Of men kan zekere bibelse leerstukken behandelen naar verskillende uitspraken van de Bijbel. Deze laatste schijnt ons de vruchtbaarste te zijn; doch zeker is in beide gevallen, maar vooral in de laatste, een handleiding of leiddraad hoogst-wenselik... Wij hebben besloten in elk nommer een leiddraad te geeven, eerst het Kerkjaar volgende en daarna in de volgorde waarin de leerstellingen van de Bijbel door de Gereformeerde godgeleerden zijn behandeld, inzonderheid in Calvijns Institutie.

Doch voor we daarmee beginnen willen we het voorgaande kortelik samenvatten. Men heeft ons meermalen gevraagd Regelen op te stellen voor Onderlinge Bijeenkomsten. Dat doen we ongaarne om voorgenoemde redenen: zij moeten niet vormelik ingericht zijn naar menselike voorskriften en verordeningen. Wil men echter een leiddraad, dan geeven we daartoe de volgende grondbeginselen aan:—

1. Het aantal dergenen die saamenkomen behoeft niet groot te zijn. Jezus stelt als minste getal 2 of 3. Maar zij moeten kinderen Gods zijn die daarin voorgaan; hoewel deze anderen als toehoorders kunnen medenemen. Wij menen dat zusters ook kunnen deelnemen aan zulke onderlinge bijeenkomsten (Hand. I: 14).

2. Daartoe is geen bepaalde tijd in de Schrift vastgesteld. Ons schijnt de beste bepaling ééns per week, en dan liefst Zondag namiddag of avond.

3. Wat de inrichting betreft blijve men slechts tussen de twee grenzen door Gods Woord gesteld: enerzijds "Waar de Geest des Heeren is, daar is vrijheid"; en anderzijds "Laat alle dingen eerlijk en met orde geschieden." Maar juist voor die goede orde zouden we aan de hand geven:—

a) Bepaal u tot één uur en wees zo geregeld mogelijk in het beginnen en eindigen op de bepaalde tijd.

b) Kies één of meer voorgangers, die van God de gaven daartoe hebben ontvangen; waar er meer dan één voorganger is nemen zij de leiding bij beurten waar.

c) Begin en eindig elke samenkomst met zingen en gebed; doch geef daarin vrijheid aan allen die deelnemen om een gepast vers op te geven of in het gebed voor te gaan.

4. Bid om de leiding des Geestes bij uw Schriftonderzoek en geloof dat God Zijn Woord juist voor eenvoudigen heeft gegeven; en hoe kinderliker men zich aan de leiding des Geestes overgeeft en Gods Woord opneemt hoe meer men er van verstaat (Ps. 19: 8—15; 25: 4—15; Mat. 11: 25; Luk. 10: 21). Verwerp vooral de Roomse dwaling: dat de Predikant of gestudeerd persoon alleen de Bijbel kan verstaan en verklaren. Neen, de Geest leidt alle gelovigen in alle waarheid (o.a. Joh. 14: 26; 15: 26; 16: 13; I Joh. 2: 20, 27)." (St. I No. 3 bl. 8.)

Behalve wat reeds aangehaald is kan die lezer, wat in besit is van Ds. Du Toit s'n werke, nog naslaan: "Getuige" VIII bl. 177, XIII 210. "Stemmen" IV no. 11 bl. 3, VI no. 4 bl. 14.

Ons voeg hierbij, dat Ds. Du Toit sig vanself tot die "Bijeenkomst" aangetrokke gevoel het nadat hij nie meer die kansels van die N. G. Kerk beklim het nie. Ook op sijn latere herderlike reise het hij veelvuldig in praktijk gebreng wat hij daaromtrent geskrewe het. Hij deel in die "Stemmen" mee, dat hij gewoonlik na sijn dienste 'n Onderlinge Bijeenkoms gehou het. Soms het dit van 8—12 uur in die nag geduur, só groot was die belangstelling.

Die Bijeenkomste het Ds. Du Toit ook aanbeveel teënoor die Strewers-vereniging, waarvan hij 'n gedugte teënstander was. (St. I no. 3 bl. 3).

NUWE UITSTORTINGE.

In verband met die Pinkster-Bidure het Ds. Du Toit 'n reeks stukke in die "Getuige" oor "De Bedéling

des H. Geestes" gepubliseer. Die stukke is oorgedruk in 'n boekie, wat vanwege sijn doelmatigheid biesonder aan te bevele is. Vanself kan 'n mens nie verwag dat die gewone leser hom sal heenwerk deur die groot boeke van Owen en Kuyper nie; daarom hoop ons dat die boekie van Ds. Du Toit herdruk sal word. Daar bestaan tog al te veel onkunde en dwalings omtrent die persoon en werk van die Heilige Gees!

In die "Getuige" van 1892, bl. 37 gee Ds. Du Toit in 15 punte 'n oorsig van wat hij geleer het. "Ons ruimte gedoog net hierdie aanstippinge:

"Na Pinksteren vinden wij geen enkele *belofte* meer van een uitstorting des H. Geestes; geen *gebod* of voorschrift meer om daarom te bidden; geen *voorbeld* van zodanig gebed. Wij lezen enkel van de H. Geest als inwonende in de wedergeborenen en in de *gemeente*; als sijn woonstede of tempel... Het bidden om een algemene uitstorting des H. Geestes was een onbekende zaak bij de Kerk van Christus in vorige eeuwen en kwam eerst in zwang in de tweede helft dezer 19e eeuw, vooral met de opwekkingen in Amerika en elders, sedert 1859."

O.m. word dan die volgende dwalinge weerleg: "1) dat de H. Geest *verdeelbaar* zou sijn, want dat is feitelik een opheffen zijner *persoonlikheid*: een kracht of invloed kan men verdelen, maar een *persoon* niet; 2) dat het bidden om een algemene uitstorting a) feitelik is een miskenning van de Geest die ons gegeeven is in sijn volheid en algenoegzaamheid, b) de maat overschrijdt door Gods Woord ook aan de gebeden der gelovigen gesteld."

Verder deel Ds. Du Toit mee hoe sijn stukke ontvangende werd. Hij sê eers daarvan dit: "ze sijn slechts vluchtige schetsen, geput uit jarenlange Bijbelstudie en gerijpte levenservaring, doch ietwat haastig neergescreven in de uitgekochte stonden van een druk leven... Naar de aard van ons werk sijn ze getuigenissen der waarheid aangaande de Bedeling des Geestes."

Die stukke het "heftige tegenstand" opgeroep. Op alle manier werd teën Ds. Du Toit als dwaalleeraar gewaarskuw. Aan 'n leser van die "Getuige" het 'n leeraar gesê: "Ds. Du Toit word nou mal." Veral aan naamloos geskrijf het dit nie ontbreek nie. Daarom roep Ds. Du Toit uit: "Indien we nu al eens van de waarheid zouden afgeweken sijn, wie van al de leeraren in Zuid Afrika heeft ooit naar de Bijbelse regel getracht ons terug te brengen van de dwaling?"

Kom aan, waar zijn onze beschuldigers? ... Wat hebben zij gewoonlik gedaan? Nu eens doodzwijgen; dan weer doodslaan! Maar altoos in het duister, van achter de schans van naamverberging."

'n Gunstige uitsondering, deur Ds. Du Toit seer gewaardeer, was sijn vroeëre medestander Ds. W. P. de Villiers. In die "Getuige" van 1892 vind 'n mens die stukke, oor en weer geskryf insake 'n nuwe uitstorting.

KINDERHARP.

In 1887 het Ds. Du Toit in 'n reeks artikels ge-protesteer teën die invoering van "Kinderharp" in die Kerk. Die liedjies werd toen aan Gods Woord getoets. In die Inleiding vraag Ds. Du Toit: "Wie zoekt het waarachtig heil van het nageslacht? Wie wenst en bidt dat onze kinderen getrouw zullen blijven aan het voorgeslacht, aan het geloof, aan de kerk hunner vadersen? Die volge ons in dit onderzoek.

Dan volg 'n groot aantal besware: 1. Die bundel is seer onvolledig; hoofleerstukke word verswege. 2. Die bundel is sonder enige orde saamgestel; daar is hoegenaamd g'n plan of ordening nie; en juis aan gestadige voortgang het die kindergemoed behoefte. 3. Daar heers 'n vreselike begripsverwarring; bijv. in no. 103 werd die veiligheid in Jesus' arme besonge, maar die veiligheid is dan in Jesus' arme in die hemel dan weer in sijn arme op die aarde. 4. Daar is wansmaak; bijv., die Evangelie word bij 'n skip vergeleke (no. 134); die kinders wens om duisend tonge te hê (no. 179). Wat sou die arme bloedjies begin, ieder met duisend tonge, Jakobus vind een al genoeg om te bedwing! 5. Daar is valse sentimentaliteit; bijv., die kinders word naar Bethlehem genooi, naar "een kind, zo zwak en klein"; moet dit nou hul Kersseën wees dat Jesus 'n swak, teer kindjie is? 7. "Maar, lieve hemel, welk een dicht-maat! 't Is om van te gruwen". So beantwoord dan die bundel nie aan die eis van Paulus nie. Die wil dat 'n mens sal sing óók met die *gees* en die *verstand*.

Ernstiger besware is: 1) Die "Kinderharp" leer die kinders om hul gebed direk tot die Zoon te rig, ook wel tot die Gees, maar selde tot die Vader; die verlossing word uitsluitelik aan die Zoon toegeskrewe; die werk van Vader en Gees word aan die Zoon toegeken; selfs kom die uitdrukking voor: kind van Jesus. 2) Vergeefs soek 'n mens naar die leer van die gehele bederf en onmag van die sondaar; nie

die biesondere maar algemene genade word verheerlik. 3) Soms word die volmaakbaarheidsleer van die Methodiste voorgestaan en word die H. Gees misken. 4) Aangaande die laaste dinge is die bundel vaag en onbestemd, verward en onbijbels.

DIE EVANGELIESE GESANGE.

Die groot belang van gesuiwerde kerkgesang het Ds. Du Toit ingesien. Vandaar dat hij die bundel Evangeliese Gesange aan skerpe kritiek onderwerp het. Sijn standpunt was duidelik: daar moet wees 'n gesuiwerde bundel van berijmde Psalme en Gesange, op Gods onfeilbaar Woord gegrond en kerkelik goedgekeur. Naar dié maatstaf het hij sowel die Evangeliese Gesange als die Berijmde Psalme beoordeel. Dat albei op baie plekke daar sleg afgekom het, hoef ons maar net te vermeld. En dat Ds. Du Toit op die manier teënstand gewek het sowel bij Psalmals Gesangsingers, spreek vanself. Partij vrinde het hom dan ook gevraag om die beoordeling liewers te laat staan. Maar Ds. Du Toit het geantwoord: "Wij menen dat ons kerkgezang van zoveel belang is, dat een getuigenis in dezen niet te onpas kan geacht worden... Gods Woord is een tweesnijdend zwaard, ook hier. En onze roeping is in het midden van de rechte paden te blijven en de waarheid getuigenis te geven, zonder te wijken uit mensenvrees of te jagen naar mensengunst."

Die resultaat van die ondersoek was, dat Ds. Du Toit 'n lijsie van Gesange opgestel het, waaruit die gemeentes kon sien wat gesing moes word en wat nie. Die lijsie bevat drie soorte: "1) Gehele gezangen die o.i. af te keuren zijn: Gez. 18, 31, 53, 66, 78, 81, 88, 150, 151, 173, 174, 175. 2) Dito enkele verzen: Gez. 2:4, 26:5, 6, 74:2, 3, 82:8, 9, 98:2, 105:5, 112:10, 113:1, 2, 3, 114:7, 8, 153:3, 4, 169:3, 7, 182:1, 185:1. 3) Gezangen welke met geringe wijziging gezongen kunnen worden"; daarvan volg dan ook 'n korte opgaaf. (Sic "Stemmen" April 1911).

Bij die Psalmsingers was daar naar Ds. Du Toit s'n mening 'n "viervoudige dwaling": "1) dat de Bijbel alleen het zingen van Psalmen wettigt, 2) dat zij in het zingen van de berijmde Psalmen de onfeilbare woorden Gods gebruiken, 3) dat de Psalmen beperkt zijn tot David en zijn tijd; en 4) dat Gods gelovig volk in alle eeuwen slechts de 150 Psalmen Davids zongen."

Verder verwys ons die leser naar die geskrif: "De Evangeliese Gezangen aan Gods Woord getoets", en gee nog net hierdie inleidende stukkie:—

"Meermalen hadden wij de gelegenheid om met President Kruger, als Christenbroeder, hoewel behorende tot de Gereformeerde Kerk, te spreken over de Evangeliese Gezangen. Natuurlik verschilden wij van standpunt, toch gaf dit nooit enige verwijdering tussen ons. Al de argumenten voor en tegen het zingen van Gezangen bij de Openbare eredienst tussen ons gewisseld kunnen wij hier niet herhalen. Doch één punt uit de bespreking moeten wij toch meêdelen. De President zeide eens ongeveer het volgende: "Ik erken er zijn sommige heerlike Gezangen in uw bundel, maar er zijn ook gezangen met een verkeerde zuurdesem. Om een beeld te gebruiken: het is als een ruime tafel, met allerlei gerechten. Nu zijn er zeer goede schotels, maar er zijn ook schotels met vergift gemengd.

Gij en ik weten mogelijk, te onderscheiden, in welke schotels het gezond eten is, maar anderen niet. Doch als wij nu gaan aanzitten en eten, dan trekken wij met ons voorbeeld anderen om zulks ook te doen; zij hebben die gave der onderscheiding niet, eten het vergift, en zijn wij dan niet schuldig aan Rom. 14: 21?" Ik moest erkennen, dat er waarheid in deze opmerking zat. Daarop zeide ik: Maar, President, als er nu een uitgave van onze Gezangen komt, waarin, bij wijze van Kanttekeningen, de bijbelwoorden geplaast worden waarop de gezangen gegrond zijn, en aantekeningen aanwijzende waar zij van de Bijbel afwijken, zult gij dan zulk een bundel willen gebruiken?"—"Ja, zeker," was zijn antwoord. "In Gods kracht zal ik zulks beproeven," liet ik er op volgen. Met dit werk zijn wij nu bezig, en reeds gevorderd tot Gez. 22. Niet wetende of wij ooit verwaardigd zullen worden dit werk te eindigen, geven wij intussen aan de lezers van de *Getuige* telkens één Gezang als proeve."

DIE TAFEL DES HEEREN.

'n Ander iets, waar Ds. Du Toit veel teën gewaarskuw het, is die wegneming van die Tafel bij die Avondmaalsbediening. Kijk "Getuige" April 1888, April 1909 en Augustus 1910.

Ds. Du Toit het die wegneming vergeleke bij die wegvoering van die ark uit Israël s'n heiligdom. "Men verwerpt, sé hij: 1) de naam *Avondmaal*, 2) de instelling door Christus, 3) het voorbeeld van de Apostoliese Kerk, 4) de inzetting van de Hervormers, 5) de verordening van de Dordtse Vaders, 6) ons heerlik avondmaalsformulier, 7) onze avondmaals-gezangen, en 8) het aanzitten aan het Hoger Avondmaal." Die punte word dan almal afsonderlik uitgewerk. (*St.* VI no. 8 bl. 10).

GEREFORMEERDE KERKREG.

Die laaste belangrike getuigenis van Ds. Du Toit was 'n reeks artikels in die "Stemmen", waarin die

Kerkwette van die Ned. Ger. Kerk aan Gods Woord en die Geref. Kerkreg getoets werd. Ons vermeld hier net die aanleiding tot die strijd, wat meteen karakteristiek is in verband met Ds. Du Toit s'n kerke-like standpunt. Die inleidende woorde van die boe-kie spreek voor sigself :—

“S. J. du Toit aan de HoogEerw., WelEerw. en Eerw. Leden der Hoog Eerw. Synode van de Oranje Rivier Kolonie,—Groetenis !

Onverhoord en onschuldig hebt gij mij veroordeeld, in strijd met alle Goddelike en menselike, ja in strijd met uw eigen Wet-ten (Art 289—386).

Zonder akte van beschuldiging, zonder verhoor, zonder ge-tuigen, zonder hoger beroep...

In strijd met Gods Woord (o.a, Mat, 18: 15—17) n strijd met de Dordtse Kerkorde (Art 72), in strijd met uw eigen Kerk-wet (Art, 291 en 315)...

Wat ik in de officiële Notulen uwer vergadering desbetref-fend vind, is wat volgt :—...

De vergadering stemt toe om het besluit van gister in zake S. J. du Toit in revisie te brengen, waarop het volgend voorstel van de predikanten van Vredefort en Harrismitth zonder tegen-stem wordt aangenomen : “Naar aanleiding van een schrijven door de Pred. van Hoopstad aan de Wd. Moderator gericht en naar aanleiding van wat door andere Predikanten en enige afge-vaardigden aan deze HoogEerw. vergadering is medegedeeld neme de Synode er kennis van dat zekere Predikant met name S. J. du Toit van tijd tot tijd sommige gemeenten in de O.R.K. bezoekt, en aldaar zonder toestemming van de plaatselike Kerke-raden godsdienstoeeningen houdt, met het doel om leden van de kerk afvallig te maken en er onafhankelike gemeenten te stichten. De Synode veroordele deze handelwijze van gezegde S. J. du Toit ten sterkste, waarschuwe de gemeenten tegen hem en betuige de leden der Kerk ten zeerste dat zij zich door gemel-de Predikant niet moeten laten bewegen om aan hun Kerk on-trouw te worden. Voorts worde het gedrag van deze S. J. du Toit in genoemde gemeenten ter kennisse van de Alg. Synodale Kommissie van de Kerk in de Kaapkolonie gebracht.”

Aldus zijt ge klager en rechter tegelijk.—Aldus keert ge de grondregel door Christus neergelegd om (Mat. 18: 15—17) en begint waar ge moest eindigen.—Aldus veroordeelt ge mij on-verhoord...

Hier roep ik u tans voor de rechtbank van de drukpers en de publieke opinie en daag u uit te bewijzen :

dat 't mijn “doel is leden van de Kerk afvallig te maken en onafhankelike gemeenten te stichten”;

wat mij belet, waar gevraagd, Gods Woord te verkondigen en Bondssegelen te bedienen aan leden der “Geref. Kerk onder 't Kruis” wier Konsulent ik ben.

Intussen getuig ik van mijzelf niet. Hier is de getuigenis der leden van de Kruisgemeente te Hoopstad, bevestigd door 'n tal van uw eigen lidmaten, aantonnende hoe onschuldig gij mij veroordeeld hebt. (Dan volg die getuigenis.)

De enige andere plaats waar ik de Bondszegelen heb bediend is te Leeuwspruit, distrikt Frankfort, onder volkomen gelijke omstandigheden, waartoe ik desverlangd eveneens verklaring tans als voorgaande kan voorleggen.

Voor de rechtbank der publieke opinie, waar we tans, terechtstaan, verklaar ik openlik :—

dat ik *niet* ten doel heb leden der Ned. Ger. Kerk, waarvan ik zelf predikant ben, afvallig te maken ;

dat ik *niet* bedoel of streef naar de stichting van zelfstandige gemeenten ;

dat ik *nimmer* enig lidmaat heb pogen te bewegen zijn kerk te verlaten en 'n andere gemeente te stichten ;

dat ik, volgens mijn ambtseed slechts de zuivere Gereformeerde leer verkondig, waar ik gevraagd word ;

dat ik als Konsulent de genademiddelen bedien aan gemeenten die zich zelf vrijwillig, door eigen gewetensdrang, aan de Ned. Ger. Kerk hebben onttrokken en mij daarom hebben gevraagd ;

dat ik zodanige bediening slechts aanvaard waar zodanige gemeenten gegrond zijn wat de Leer betreft op de 3 Formulieren van Eenigheid, en wat Kerkbestuur aangaat op de Dordtse Kerkerde ;

Dat ik daartoe geen vast salaris ontvang, maar de broeders slechts mijn reiskosten betalen en mij vrijwillige liefdegaven schenken, waarin ik Paulus voorbeeld volg (o.a. Hand. 18 : 3 ; 20 : 34 ; 1 Thess. 2 : 9 ; 1 Cor. 9 : 7, vlg. ; 4 : 12 ; 2 Cor. 11 : 7—15 ; 2 Thess. 3 : 8).

Hiervoor heb ik talrijke getuigen. Wat heb ge hierin te veroordelen. Of is het juist *daarom* dat ge mij veroordeelt?...

Gij hebt mij veroordeeld, maar ik oordeel u niet. Die ons allen oordeelt is God, aan Wie ik mijn rechtzaak toevertrouw (Mat. 7 : 1—5 ; Rom. 2 : 1—3 ; 1 Cor. 4 : 1—5 ; Rom. 12 : 19—21).

Daarom geef ik u tijd en gelegenheid tot erkenning en belijdenis, voor zo velen gij nog 'n geweten hebt voor recht en waarheid. En in de geest der liefde blijf ik voor u bidden, omdat ik mij overtuigd houd, dat velen uwer mede bewilligd hebt in deze raadslag in onwetenschap, en dat anderen hebben samengestemd, hoewel hun geweten getuigde dat zij verkeerd deden. Ik laat deze getuigenis toezenden aan elk lid der Synode en beloof strikte geheimhouding aan elkeen die mij zijn betuiging van leedwezen wil toezenden en aan wie ik dan ook volgaarne alles vergeven wil (Luk. 17 : 3. 4.)

Met uwe wederrechtelijke daad hebt ge ons 'n hoge ere bezeugd en ons werk verzegeld en bekrachtigd. Dat is voorwaar 'n wederdienst waardig ! Die willen we u gaarne bewijzen, en we kunnen daartoe geen beter vorm vinden dan in 'n reeks artikelen uw Kerkwetten te toetsen aan Gods Woord en de beginselen van Gereformeerde Kerkrecht. Dit dusver ongedaan werk zal u overtuigen hoever uwe "menselijke geboden" (Mat. 15 : 9) daarvan zijn afgeweken.

Ds. Du Toit het groot sorg aan die beoordeling van die Kerkwette bestee, blijkens die aantekeninge wat ons in sijn studeerkamer gevonde het en ook blijkens

die uitgewe boekie self. Die beoordeling was hom só hoë erns, dat selfs sijn laaste sware siekte hom nie weerhou het om met die werk voort te gaan nie. Verskeie artikels werd geskrewe met sware pijn in die regterskouer, terwyl die orige in pijnlose oomblikke op die siekbed moes gedikteer word.

Ons sou in hierdie hoofstuk nog gewag kon maak van sijn getuigenis teën basaars, prediking van vrouwe, hedendaagse sending, lijkredene en soveel meer. Maar genoeg. Dis ons nou geblyk dat Ds. Du Toit wel was 'n man van *nuwe dinge* (soos gesê, —ja sijn meeste teleurstellinge is daaraan te wyte dat hij sijn tijd te véer vooruit was,—maar van “*nuwighede*” het hij 'n hartgrondige afkeer gehad.

En so gaan ons nou daartoe oor om aan te wijs wat Ds. Du Toit in positiewe sin vir die oue waarheid gedaen het.

PREDIKING.

Van die begin af maar veral in sijn laaste lewens-tijd was Ds. Du Toit s'n prediking 'n pleidooi vir die gereformeerde waarheid. Soms het 'n preek net bestaan uit die toelighting van een of ander leerstuk, soms was dit 'n saamvatting van die vernaamste leerstukke. Bij sijn latere rondreise het hij opgemerk, dat daar groot geestelike onkunde is,—vandaar die soort van prediking. Ons hoop dat die leer-preke weer sal gedruk word. Dis nou net te vinde in ou nommers van die “Stemmen”.

BEKENDSTELLING GEREFORMEERDE LEER.

Ons geloof nie dat daar iemand in Suid Afrika te noem is nie wat soveel gedaen het als Ds. Du Toit om die gereformeerde leer met mond en pen bekend t maak. Hij was die man van die lewende woord. Jij *moes* luister als hij spreek. Maar hij was ook die man van die pen. Jij *moes* lees wat hij skrijwe. Hij het die Franse spreekwoord goed in beoefening gebreng, dat alle stijle goed is, uitgenome die vervelende. Hij was, óók in sijn skrijwe, om 'n ander Franse uitdrukking te gebruik, die man van die direkte sprong.

Wat het, om hiermee te begin, meer ingeslaan als Ds. Du Toit s'n stukke oor die *Predestinasie*? Hij het die leerstuk beskouw als die “hart van die kerk” en het daarom baing moeite gedaen om dit weer op die kandelaar te stel. Wie het bijv. die volgende verhandelinge sonder aandoening gelees: 1) Het be-graven Talent, (Mat. 25: 18, 28, 30); 2) de Uitver-

kiezing inzonderheid het Leerstuk voor de Gelovigen der laatste Dagen (Mat. 24:22—26); 3) de Verzekering onzer Uitverkiezing de enige Grond van ons Geloofsvertrouwen (2 Petr. 1:10); 4) Verwerping der Predestinasie is Opstand tegen God (Rom. 8:7).?

Ds. Du Toit sê dan ook in die voorrede van sijn werk "De Predestinatie", onder meer dit: "Wij ontvingen brieven bij dozijnen, uit alle delen des lands—velen waarvan in de "Getuige" opgenomen en beantwoord zijn —inhoudende bezwaren en bestrijding dezer leer, deels de uitdrukking van bevreemding alsof wij een gans nieuwe leer verkondigen, deels ons bedankende voor het weder aan het licht brengen dezer waarheid."

Nouwel, die boek is daar vir ieder om te lees. Dit gee in kort (naas die stukke van Ds. Du Toit self) wat Dr. Kuiper in sijn werk: "Dat de Genade partikulier is", en wat Kalvyn in sijn "Institusie" geleer het. Prof. Cachet het altijd die boek bij sijn studente aanbeveel als die beste wat oor die onderwerp kan gelees word. Inderdaad is dit die geval. Wat 'n mens aangaande die Predestinasie behoort te weet, staat daarin, beknopt, duidelik en pakkend.

Naas die Predestinasie is die *Verbondsleer* die tweede grondsuil, waarop die gereformeerde waarheid gebou is. Die twee hoort onafskeidelik bij mekaar. Sonder die Verbondsleer blij die Predestinasie onbegrijpelijk. Die een sê: "niemand kan tot mij komen, tensij dat de Vader hem trekke" (Predestinasie); die ander sê: "en die tot mij komt zal ik geenszins uitwerpen" (Verbond). Vandaar dat Ds. Du Toit in die "Stemmen" (1908, no. 7) begin het om die Verbondsleer te ontvou. Hij sê vooraf:—

"Bij de oppervlakkige Godsdienst onzer dagen worden vooral 2 grondleerstellingen, door onze Gereformeerde vaders op grond van Gods Woord, erkend en beleden, bijna geheel uit het oog verloren, zowel in de prediking als in de praktijk der godzaligheid, namelijk: 1) de leer der Verbonden, en 2) wat daarmee innig verbonden is, het levend verband tussen Oud en Nieuw Verbond.

Reeds lang gevoelden wij de behoefte deze vernalatigde Verbondsleer ook voor onze lezers weder op de kandelaar te plaatsen. Te sterker werd deze drang toen wij op onze herderlike reizen hier en daar over de Verbondsleer predikende, in verschillende gemeenten, broeders hoorden verklaren: dat zij nog nooit over de Verbondsleer hoorden preken en dat onze prediking daarover voor hen een nieuw licht deed opgaan en hun tot een vast fondament terug bracht."

Hoe diep Ds. Du Toit s'n geloofslewe in die Verbondsleer gewortel het, kan uit verskillende van sijn geskryfte blyk, maar insonderheid uit sijn preek oor: Simson (Rich. 16:22). Die preek het die skrywer hiervan uit Ds. Du Toit s'n mond opgeteken en is opgeneem in die tweede uitgaaf van die "Huis-kerk". Onder trane het Ds. Du Toit die grootste deel daarvan gedikteer, totdat hij geheel oorstelp was toen hij die Gesangvers laat opskryf:

"De grond, waarop ik eeuwig bouwe,
Ligt niet in mij, ligt in Gods trouwe,
En daar alleen op sterf ik, Heer !"

Ja, die figuur van Simson in die Filistijnse tronk is baie tragies; maar Gods verbondstrouw verheerlik sig so wonderbaar daarin dat Simson s'n Nasireërshare weer begin te groei!—

KERKFORMASIE.

Dit was duidelik dat Ds. Du Toit s'n kerkelike aksie uiteindelik tot kerkformasie moes lei. Lang het dit egter geduur voordat dit sover was. Die rede is dat Ds. Du Toit dadelik vrijmoedigheid had om sijn roeping als getuige te aanvaar, terwijl hij eers later oortuig werd van die noodzakelijkheid van kerkformasie. Laat ons nou eers iets omtrent sijn kerkelike standpunt meedeel.

Reeds in 1886 het Ds. Du Toit 'n boekie gepubliseer oor die vraag: "Gemeente of Kerkgenootschap"? Dit was oordrukke uit die "Getuige" van dieselfde jaar. Daarin werd die gereformeerde standpunt verdedig, dat die H. Skrif alleen autonome (selfstandige) plaatselike gemeentes en g'n kerkgenootskappe ken nie. Die laaste hoofstuk kom tot die gevolgtrekking: "De tijden van ontbinding der kerkgenootschappen, tot behoud der gemeenten, zijn voor de deur." Op die vraag: waar dan heen? het die skrywer toen als volg geantwoord:—

"Waar dan henen? Nieuwe genootschappen stichten? Neen, terug naar Gods woord. De *gemeenten* moeten de plaats innemen der *kerkgenootschappen*; gemeenten, slechts op het punt der leer overeenkomende; gemeenten, slechts onder één Hoofd gesteld, door één Woord bestuurd, door één Geest geleid.

"Of meent men dit woord te vroeg gesproken? Menig maal kwam de vraag tot ons: uitgaan of blijven?"

"Nog steeds was ons woord: "Blijf, zolang men slechts uw geweten niet bindt om deel te hebben aan de zonden en afdwalingen der kerkgenootschappen. Doch het laat zich nu allerduidelikt aanzien, dat die dag niet lang meer op zich zal laten wachten.

"Of wij dan bedoelen de velen die zich reeds bezwaard gevoelen in hun kerkgenootschappelijk verband aan te zetten tot dadelijke afscheiding en stichting van nieuwe gemeenten?"

"Geenzins. Wij waarschuwen steeds tegen overhaasting en waarschuwen nog. Maar wij wekken de zodanigen op tot ernstig schriftonderzoek, tot nauwlettende waarneming van de tekenen der tijden, en tot tijdige voorbereiding voor hetgeen te komen staat en zeker komen zal."

Stel nou hiernaas wat Ds. Du Toit gespreek het in 1907 bij die stigting van 'n "geref. gemeente onder die Kruis" te Witbank, (Ermelo) :—

"Geliefden in de Heere,—De gelegenheid die ons heden samenbrengt is u allen bekend. Ook ons standpunt kan de meesten uwer niet onbekend zijn. Toch achten wij het niet overbodig bij een gelegenheid als deze nogeens een duidelijke verklaring deswege af te leggen. Wij raden niemand zijn kerk te verlaten of in zijn kerk te blijven; dat moet ieders eigen geweten, voorgelicht door Gods Woord en Geest, zelf beslissen. Doch waar men aldus uit gewetensdrang uitgaat en zonder bediening zijnde een beroep op ons doet om hulp, achten wij het volgens onze roeping niet te mogen weigeren, maar dan ook onder de volgende voorwaarden: 1) dat men zich grondt wat de leer aangaat op de Formulieren van Enigheid en wat kerkbestuur betreft op de Dordtse Kerkorde zover van toepassing op onze omstandigheden; en 2) dat men ons geen vast salaris geve maar slechts reiskosten en vrijwillige liefdegaven.

Maar wanneer wij verklaren, dat wij niemand raden zijn kerk te verlaten of bij zijn kerk te blijven, dan zegt dit echter niet dat wij, door zodanig standpunt in te nemen, nu niet de vrijheid zouden hebben u vrijuit te verkondigen wat wij in dezen de mening des Geestes en de voorlichting des Woords achten. Neen, het is juist ons doel, naar het licht ons geschonken, heden vrijmoediglik u op dat punt voor te lichten."

'n Antwoord word dan gegee op die vrae: 1) Vanwaar uitgaan? 2) Wanneer uitgaan? 3) Waarheen uitgaan? 4) Waarom uitgaan? en 5) Hoedanig uitgaan?—allemaal op grond van Hebr. 13:12—14 en ander Skrifplaatse.

Iedereen voel dat agter hierdie laaste woorde meer drang en duidelikheid sit, sonder dat juis aan die vragers gesê word: "julle moet nou uitgaan."

Was Ds. Du Toit met kerkstigting begonne van die dag af dat hij voor die oue waarheid als pleitbesorger opgetree het—dan het sake seker 'n ander verloop gehad. Nou egter was daar skijnbaar weinig vrug op sijn arbeid te sien. Gewoonlik het bij sijn prediking 'n grote skare sig verdring, maar als hij wegrij was uitwendig weer alles verdwyn. In teenwoordigheid van die skrijwer hiervan het prof. Cachet Ds.

Du Toit daarop gewijs, en hom gesê, dat al sijn arbeid op die manier verloop en dat hij al die kinders van sijn volgelinge verlies. Daarteënoor het prof. Cachet gestel die voorbeeld van prof. D. Postma. Die het, waar hij gevra word om te preek, meteen gemeentes gestig en, het prof. Cachet daarbij gevoeg, g'n een van die gemeentes, hoe klein ook, het doodgegaan nie.

Ds. Du Toit het die uitnemende gawe besit om, in goeie sin, 'n skare op te wek; sover was daar ooreenkoms tussen hom en Wesley; maar hij het Wesley s'n talent gemis om, wat opgewek is, nou ook vas te hou en saam te bind met die band van 'n strenge organisasie. Die woorde van Paulus gewijsig oornemend kan ons van Ds. Du Toit sê, dat die Heere hom nie gesonde het om kerke te stig nie, maar om die waarheid getuigenis te gee.

KRUISKERKE.

Tog was die getuigenis só kragtig, dat Ds. Du Toit die totstandkoming van kruisgemeentes nie kon verhinder nie. Hulle geskiedenis vind die leser geskets in die "Open Brief" wat uitgegee werd deur die Algemene Vergadering van Geref. Gemeentes onder die Kruis, gehou te Strijdenburg op 22 Februarie, 1910. Ons neem hier een en ander oor.

"De meer onmiddellike aanleiding tot de stichting der eerste Kruisgemeente te Strijdenburg in Junie, 1897, was het houden van 2 Broederlike Samenkomsten aan de Paarl; en de mondelinge en schriftelijke getuigenissen aldaar gegeven, aangaande de verzaking der zuivere Gereformeerde leer en beginselen in de Ned. Ger. Kerk.

De eerste Samenkomst, bijeen geroepen door de broeders Human en De Jager van de Vrijstaat, werd aan de Paarl gehouden in Januarie, 1896, en bijgewoond door ongeveer een honderd-tal vertegenwoordigers uit alle delen des lands, ook uit Vrijstaat en Transvaal. 't Eerste Besprekingspunt was: "de verhouding der Gelovigen tot de Kerkgenootschappen," en 't eerste onderdeel daarvan: "De zuivere leer verwaarloosd, vooral de Verkiezing en Verwerping, en de persoonlijke Inwoning des H. Geestes in de Gemeente." Dit punt werd door de oproepers der Bijeenkomst toegelicht en door 'n 14 tal andere broeders uit verschillende oorden bevestigd.

De tweede Broederlike Samenkomst werd gehouden aan de Paarl in Januari, 1897, waaraan ongeveer 200 broeders deel namen, uit alle deelen des lands.

't Tweede besprekingspunt was: "In hoever gaan de Gereformeerde beginselen in ons land vooruit of achteruit en in hoever hangt dit samen met onze nationale ontwikkeling of ontaarding?"

Het volgend besluit werd eenparig aangenomen (blijvende twee broeders buiten stemming):—

"Deze Samenkomst betreurt het te moeten erkennen dat de Gereformeerde beginselen reeds sedert lang, maar vooral in de laatste tijd, zijn achteruit gegaan in ons land; dit doet haar temeer leed omdat zij meent dat zulks in verband staat met de kwijning van waarachtige Godsvrucht en het toenemend verval in onze nationale zeden en gewoonten, vooral bij de schooljeugd;

het ware redmiddel voor land en volk, voor kerk en staat, acht zij te zijn terugkeer tot die zuivere Gereformeerde beginselen, waaraan onze vrome vaders, zo van Hugenoten als van Hollandse afkomst, zich hielden;

en zonder enige onbetamelike drang op het geweten van anderen te willen uitoefenen, acht zij de weg daartoe te zijn óf krachtige getuigenis en werkzaamheid in de kerken waartoe men tans behoort, óf herstel van Gereformeerde Kerken (onder 't Kruis) in Zuid Afrika, gegrond op gemelde Gereformeerde beginselen, waarin tevens de eisen van taal en nationaliteit, als onafscheidelik aan de godsdienst verbonden, tot hun recht komen, en de bijzondere roeping der gelovigen van onze tijd, volgens de profetiën en de tekenen der tijden, niet uit het oog wordt verloren, waartoe zij bescheidenlik doch dringend allen opwekt die samen met haar even dierbaar geloof zijn deelachtig geworden en wakend onze Zaligmaker uit de hemelen verwachten."

In Junie, 1897, werd de eerste Gereformeerde Kerk onder het Kruis in Z. Afrika gesticht te Strijdenburg en dadelik na haar ontstaan publiceerte de Kerke-raad, op last der gemeente, 'n "Open Brief aan Allen die de Geref. Belijdenis en Beginselen trouw zijn gebleven in Zuid Afrika."

Op de Synode der Ned. Ger. Kerk in Oktober, 1897, kwam deze zaak ter sprake. Op voorstel van Ds. A. Murray, werd 'n Kommissie benoemd om staande de vergadering de zaak te overwegen, welke Kommissie 't volgend voorstel aanbeval, dat ook door de Synode aangenomen werd: "Dat de Synode 'n Kommissie zende naar Strijdenburg om bezwaren uit de weg te ruimen onder leden onzer Kerk -en herstel verder

te bewerken." Tot leden dezer Kommissie werden benoemd Di. A. Murray, A. Moorrees, G. Scholtz en W. P. de Villiers.

Zodra de Kerkeraad der Kruisgemeente hiervan bericht kreeg schreef hij aan de Kommissie voornoemd, zich bereid verklarende haar te ontmoeten en de grondheid der bezwaren van de uitgetreden en te bewijzen, ja zich zelf "vooraf te verbinden tot de Ned. Ger. Kerk terug te keren, wanneer hun bezwaren werden bewezen ongegrond te zijn, of wanneer zij uit de weg geruimd werden voor zover zij bewezen werden gegrond te zijn"; maar onder voorwaarde dat de Kommissie de Kerkeraad als Kerkeraad met zijn Konsulent erkende en ontmoette en de bezwaren op 'n publieke vergadering, open voor leden van beide gemeenten, zouden behandeld worden.

Dit voorstel werd aan de Kommissie eerst schriftelijk en later mondelings gedaan, maar telkens beslist afgeslagen.

"In de sedert verlopen 12 jaren tijd is niet slechts deze gemeente onder alle tegenstand blijven staan, maar in menigerlei opzicht was zij ten zegen:

1) Voor de Ned Ger. Kerk zelf had haar uitgaan 'n terugwerkende kracht ten goede; zij was bijv. de aanleiding dat a) de Belijdenis-schriften die vroeger in de Ordonnantie foutief opgegeven waren, door de Synode dier Kerk gerektificeerd werden; en b) dat 't toenmalig onbijbels en ongereformeerd Art. 58 harer Kerkwetten, waarin de Synode dier Kerk zich opwierp "als de hoogste wetgevende, rechtsprekende en besturende macht", zodanig gewijzigd is dat het nu leest (als Art. 77): "Het hoogste Bestuur der Ned. Ger. Kerk in Zuid Afrika, omtrent kerkelijke zaken, berust bij de Synode of Algemene Kerkvergadering" en:

2) Voor de verbreiding of liever weder-opleving der Gereformeerde leer en beginselen in Z. Afrika. Immers zij bleef niet alleen. In 1903 werden de Kerken onder 't Kruis gesticht te Clanwilliam en Ceres; in 1908 te Witbank (Ermelo) en in 1909 te Gordonia en Hoopstad, terwijl nu de Ned. Geref. Gemeenten in Transvaal van Breyten, Standerton, Mariko en Pretoria zich ook met haar hebben verenigd, welk tiental gemeenten nu voor 't eerst in Algemene Kerkvergadering verenigd is."

Die Ned. Ger. Gemeenten hier genoem werd in Transvaal gestig wegens die moeilikhede, wat in de Ned. Herv. of Ger. Kerk ontstaan het tengevolge

van de houding van sommige lede in die grote Boer-Britse oorlog. In 'n "Open Brief, uitgevaardig deur 'n Kerkvergadering van die Gemeentes, sê die onder-tekenaars dit :—

"Aldus wederrechtelik van onze Kerkelike voorrechten beroofd waren onze eerste pogingen een vriendschappelijke schikking te beproeven door herroeping van het voormeld besluit. Nadat dit mislukt was hebben wij—om niet geheel verstoken te zijn van het gebruik der genademiddelen—ons genoodzaakt gezien onder protesten met voorbehoud onzer rechten in de kerk ons te verenigen tot een eigen kerkverband onder de naam van "De Ned. Ger. Kerk in Transvaal," en hebben Ds. H. du Plessis uitgenodigd ons te bedienen, wat hij ook voor enige tijd deed. Toen hij bedankte hebben wij Ds. S. J. du Toit predikant van de Ned. Ger. Kerk in de Kaapkolonie, gevraagd ons als Konsulent te bedienen, wat hij heeft aangenomen onder de volgende voorwaarden: 1) dat wij ons gronden als kerk op de Formulieren van Enigheid wat de leer en op de Dortse Kerkorde (zover uitvoerbaar) wat de kerkregering aangaat; 2) dat hij geen vast salaris ontvangt, maar dat wij slechts zijn reiskosten betalen" (St. II No. 3 bl 7).

Die voorwaardes werd aangeneem waarop Ds. Du Toit die gemeentes bedien het volgens sijn eenmaal aangename gedragslijn, n.l. dat hij oorals gaan waar hij geroepe word, mits aan die twee gestelde kondisies voldaan word. In Ermelo-distrik was hij selfs predikant van twee gemeentes: van die onder die Kruis bestaande uit "bittereinders", en van die "Ned. Ger. Kerk", saamgesteld uit, wat toen genoem werd, die "handsoppers". Later is die twee verenigd en genoemd "Geref. Gemeente onder 't Kruis van Breyten". Die bijvoeging "Onder het Kruis" het die gemeentes ontleen aan die Dordtse Kerke-orde, waar sprake is van Kruiskerke, d.i. Kerke (of gemeentes) wat destijds onder vervolging was.

Die ondertekenaars van die eerste deur ons genoemde "Open Brief" was afgevaardigdes uit die gemeentes Strijdenburg, Clanwilliam, Ceres, Witbank, Hoopstad, Gordonia, Standerton, Ermelo, Zeerust en Pretoria.

Dié Ope Brief was op dié punt van afskeiding beslister als die advies wat Ds. Du Toit persoonlik gegee het. Ons laat hier enige volsinne volg :—

"Broeders, wij veroordelen u niet; maar ons hart is benauwd over u. Waar gij nu staat, stonden ook wij lange tijd, stonden ook Jezus en de Apostelen, stonden ook Luther en Calvijn. Maar hun en onze ervaring worde ook de uwe: waar de getuigenis krachtig is door Gods Woord en Geest, daar moet die getuigenis *het kwaad uitdrijven*, of waar dat

kwaad te diep doorgedrongen is zál die getuigenis *u uitdrijven*. Hier is 'n kenmerkende toetsteen of uw getuigenis oprecht en getrouw is.....

Gij meent voor u zelven uw overige dagen nog te kunnen slijten in de kerk uwer vaderen. Maar *hoe met uw kinderen en kindskinderen?*—Gij spreek van "de Kerk uwer Vaderen;" maar is zij wél nog de Kerk uwer Vaderen? Staat gij nog op 't selfde standpunt als in de dagen uwer Vaderen? Is de zuivere Geref. leer daar nog op de kandelaar... Wat zullen, wat moeten uw kinderen denken van uw gedrag in dezen?"...

HERDERLIKE KWARTAALSREISE.

Ons kan nie nalaat om ten slotte nog iets te sê nie van die reise wat Ds. Du Toit gemaak het om die verstrooide gemeentelede te bedien. In drieërlei opsig het hij hom hier onderskei: 1) deur die vlugheid waarmee hij oor die lang pad gekom het, 2) deur sijn lewendige en veelomvattende opmerkingsgawe, en 3) deur die biesondere krag van liggaam en gees wat hij als sestigjarige nog besit het. In die "Stemmen" het Ds. Du Toit telkens lewendige verslae van sijn reise gegee. Ons moet ongelukkig volstaan met enige uit-treksels:—

"Ditmaal was onze reise uitgebreider en langduriger. Van 20 Januari tot 8 Maart (1906) waren wij afwezig. In die zes weken tijd hebben wij afgelegd ongeveer 2340 mijlen per spoor en ongeveer 475 mijlen per kar; hebben 8 gemeenten bediend—Ceres, Strijdenburg, Zeerust, Pretoria, Standerton, Ermelo, Heidelberg en Bethal—alook aan een sirkel van heilberigen te Frankfort het evangelie verkondigd. In al de gemeenten hebben wij de bondszegelen bediend, benevens gemeente-vergaderingen gehouden, Kerkeraden laten verkies en ze bevestigd, lidmaten voorgesteld op belijdenis, en op verskillende plaatsen buitenkerken gehouden, zodat wij bijna geen dag ledig doorbrachten, maar dikwels 3 dienste per dag hadden, benevens ander werk en onderlinge bijeenkomsten tussen beiden.

"Hoewel nu zulk een reise uitermate vermoeiend is, wat niet weinig verzwagd werd door de buitengewone hitte over het ganse land, toch moeten wij erkennen dat de Heere onze weg heeft voorspoedig gemaak en ons met biesondere genade en kracht heeft gezegend tot het werk. De gemeenten der Ned. Ger. Kerk in Transvaal werden georganiseerd, versterk en opgebouwd, en vooral de prediking der zuivere Gereformeerde leer volgens onze belijdenisschriften, inzon-

derheid naar de 5 Dordtse Leerregels, was voor velen verrassend en toch hoogst welkom en versterkend." (*St.* II, no. 3, bl. 1).

Van 'n volgende reis in 1906 gedaan lees ons :—
 "Een broeder, diaken der Ned. Herv. Kerk in Transvaal, schrijft ons: -"Uw laatste kwartaalsreize doet mij denken aan Paulus, behalve de gevaren." Ja, eigenlike gevaren hadden we dusver niet te trotseren; maar aan haat en tegenstand ontbreekt het niet. Daarvan zou de broeder zich hebben kunnen overtuigen zo hij onze reis kon meegedaan hebben. Doch wij achten dat niet iets "vreemds"; veel eer hebben we zulks verwacht, en is die tegenstand het waarmerk van ons zwak werk; want naarmate onze getuigenis voor de waarheid krachtiger is naar diezelfde verhouding is ook de haat en vijandschap der wereld. Hoe zouden anders de Schriften vervuld worden die zeggen dat het alzo geschieden moet.

"Wij volbrachten ditmaal onze reis in ongeveer een maand tijd, daar wij met de verschillende gemeenten overeengekomen waren gemiddeld twee gemeenten per week te bedienen, ten einde tijd te besparen. Onze reis duurde van 26 April tot 25 Mei. Wij bedienen nu 3 Gereformeerde gemeenten onder 't Kruis in de Kaapkolonie, waarbij D.V. een vierde komt in het distrikt Ermelo; verder 6 gemeenten der Ned. Ger. Kerk in Transvaal, en daarbij hebben wij een geregelde Evangelieprediking aanvaard in het distrikt Frankfort, O.R.K., en in dat van Amersfoort, Transvaal. Indien wij nu aan alle deze 12 plaatsen een Zondag moesten geven elk kwartaal, dan zouden we geen Zondag overhebben voor onze woonplaats Daljosaphat, alwaar wij 's Zondags namiddags een Onderlinge Bijeenkomst hebben wanneer wij tehuis zijn en des avonds een kring voor onze Afrikaanse Bijbelvertaling." (*St.* II no. 6 bl. 1).

In Junie, 1907 skryf Ds. Du Toit weer :—

"Onze reis heeft ditmaal ongeveer 7 weken geduurd. We zijn vertrokken op 26 April en tehuis gekeerd op 12 Junie. In die tijd hebben wij 3478 mijlen per spoor en ruim 500 mijlen per rytuig afgelegd, en al de tijd was onze reis zeer voorspoedig en wij volkomen gezond. Wij hebben ditmaal drie nieuwe plaatsen bezocht: Niekerkshoop, Marquard, en Jamestown. Wegens regen en andere onoverkomelijke bezwaren konden wij echter 3 plaatsen volgens onze bepaling niet bereiken: Frankfort, Tolaan

(Rustenburg) en Scheerpoort (Pretoria). Het weder was over algemeen buitengewoon koud en regenachtig, voor deze tijd van het jaar. Vooral het eerste gedeelte van de reis hadden wij veel regen; koud was het doorgaands.

“Niet slechts met gezondheid, maar ook met buitengewone kracht heeft de Heere ons gezegend; Hem alleen zij de eer! Want behalve de ongemakken, bezwaren en vermoenissen aan zulk een verre en snelle reis verbonden konden wij in de kracht des Heeren in die 7 weken tijds 36 preekbeurten waarnemen, bij 9 gelegenheden het Avondmaäl bedienen, op 9 plaatsen Onderlinge Bijeenkomsten houden, behalve op enige plaatsen Belijdenis van lidmaten afnemen, bij huisgodsdiensten en in kleinere kringen korte diensten hebben, enz. Overal vonden wij gretige harten voor de zuivere Gereformeerde heilsleer. Op die 3 nieuwe plaatsen door ons bezocht waren de opkomsten en belangstelling groot. Alom getuigt men van zegen door een duidelijker verstand van de heilsleer, beter begrip van Gods Woord, en meerdere vastheid des geloofs. Gode alleen zij de lof en de eere!” (*St.* III, no. 6. bl. 1).

Later, in dieselfde jaar, lees ons :—

“Wij hebben nu 7 reizen door het land volbracht en, dank zij Gods genade, op de voorbede van velen die even dierbaar geloof zijn deelachtig geworden en vooral op de voorbede van onze grote Hoge priester, was onze weg steeds voorspoedig en zijn werk door onze zwakke hand, naar wij nederig vertrouwen, niet ongezegend, vooral daarin dat de gelovigen werden bevestigd en opgebouwd in het waarachtig geloof naar de zuivere leer en beginselen van Gods Woord en onzer Gereformeerde vaders. Niet eenmaal waren wij ongesteld op al de 7 reizen (behalve één nacht wat tandpijn); geen enkel ongeval of tegenspoed is ons overkomen (behalve dat wij tweemaal wegens zware regens onze bepalingen niet konden bereiken). Maar verder heeft onze trouwe Hemelvader onze weg voorspoedig gemaakt en ons werk bevestigd. Hem alleen zij alle eere.” (*St.* III no. 10 bl. 9).

Van die drukte op reis gee Ds. Du Toit hierdie skets :—

“Het gaat op zulk een reis maar druk: dag en uur is alles vooruit berekend en bepaald; en breekt één schakel dan is de ganse keten los. Dinsdag avond bijna 10 uur kwamen wij op onze bestemming te Vaalkop aan; Woensdag 3 diensten met al het

bijkomstige; Donderdag met de morgenschemering alweer op weg, want we moesten ruim 5 uren te paard met donkeys afleggen en nog die namiddag en avond diensten hebben te Toelaan, Rustenburg Distrikt. De volgende morgen weer een paar uur per kar en die dag (Vrijdag) per spoor naar Johannesburg. Daar des avonds korrespondentie ontvangen en beantwoorden en de volgende morgen vroeg per spoor naar Breyten. Die Zaterdag avond nog voorbereidingsdienst en belijdenis van een lidmaat. Zondag morgen nog vóór de morgendienst een onderlinge bijeenkomst, biezonder met het doel om de kwestie der wettigheid van de kinderdoop met een paar broeders te bespreken die bezwaren hadden daartegen, met het gevolg dat deze broeders zich bij de gemeente voegden (zij zijn van Middelburg) en des namiddags twee kinderen gedoopt werden, een van 3 jaar en een van 1 jaar oud. Naar gewoonte hadden wij bij de morgendienst het Avondmaal en bij de namiddagdienst doopsbediening. Na de middagdienst moesten wij nog een uur ver uitrijden naar Witbank, waar wij die avond voorbereidingsdienst hadden voor de Geref. Gemeente onder het Kruis. De volgende morgen bedienden wij aldaar het Avondmaal, des namiddags hadden wij dankzegging met doopsbediening, en des avonds een onderlinge bijeenkomst. Wij geven deze opsomming van een gedeelte der reize om onze lezers een denkbeeld te geven van de drukte van zulk een reis. Bedenkt men de biezondere werkzaamheden en velerlei besprekingen die hier nog bijkomen, dan krijgt men enigszins een besef van de vermoenissen van zulk een reis. En toch kunnen wij ter ere Gods verklaren dat het ons nooit aan de nodige kracht en gezondheid ontbrak. Ja, wij ondervinden het telkens hoe de Heere de moeden kracht geeft en de sterkte vermenigvuldigt aan degene die geen krachten heeft (Jes. 40:29—31) En dan gevoelen we het niet minder duidelijk, dat er Aarons en Hurs zijn die onze opgeheven handen ondersteunden." (*St. IV no. 4 bl. 1*).

Ja, wat 'n drukte en wat 'n ontberings! Ook ontberings, want dikwels was dit arme wat moes bedien word. Soms het Ds. Du Toit dae aaneen op die delwerige rondgereis. Maar hij het hom alles laat welgeval ter wille van die saak wat hom so lief en kosbaar was.

Graag sou ons meer gegee het, o.a. om te bewijs hoe 'n skerpe opmerker Ds. Du Toit was. In sijn verslae vind ons beskrijwinge van alles en nog wat:

Perdesiekte, blouwtong, koelie-kwessie, wonderkinders, waterwijserij, geselskappe met koetsiers—teveel om selfs hier byname te noem.

Dog ons meen dat ons in hierdie hoofstuk genoeg gesé het om die leser 'n denkbeeld te gee van wat Ds. Du Toit vir die oue waarheid gedaan en wat hij daarvoor opgeoffer het. Mag in die dag der eeuwigheid die vrug daarvan blijk!

HOOFSTUK XVII.

PERSOONSBEKRIJWING.

Ons het tot dusver veel gesê van Ds. Du Toit s'n *werk* en weinig laat deurstraal aangaande sijn *persoon*. So hoort dit, want dis ons in die eerste plaas te doen om die grote werk wat Ds. Du Toit verrig het. Maar daarom mag 'n beskrywing van sijn persoon nie agterwege blij nie. Ook dit het blijwende betekenis. Ja, die bestudering van christelike karakters is selfs iets wat te veel nagelaat word, en waaraan meer en meer behoefte gevoel word.

Daarom gaan ons nou oor tot 'n persoonsbeskrywing—seker nie die maklikste deel van ons taak nie. Ons sal Ds. Du Toit eers naar sijn uitwendige verskijning beskou.

UITWENDIGE VERSKIJNING.

Ds. Du Toit s'n verskijning was van die aard, dat iedereen dadelik voel: dis g'n alledaagse persoon nie. Interessant is wat die "Zuid Westen" indertijd daaroemtrent meegedeel het :

"Op een synodale vergadering te Kaapstad, waar Dr. Andrew Murray presideerde als moderator, raakte hij in gesprek met een van de meest geachte predikanten van de N. G. Kerk, die het weer persoonlijk aan de schrijver vertelde. Dr. Murray zei tot hem: "G— kijk rond in de Zaal en jij zal onder de vele personen niet een vinden met zulk een buitengewoon intelligent voorkomen in zijn gezicht als Stefanus du Toit." Een ridderlik compliment voor een man van groot verstand door een groot genie en een groot verstand zelf gemaakt."

Die opmerking is waar. Ds. Du Toit s'n breë, kale skedel met weinige krullende hare, sijn lange skerpe neus, sijn skerpe ken met matige baardgroei bedek, maar veral sijn skerp deurdringende oog—het nooit nagelaat om indruk te maak nie.

Ons spreek van oog in die enkelvoud, want so moet dit hier verstaan word. Hij had in werkelijkheid maar één oog, wat goed kon kijk. Die ander was dof en tot weinig diens in staat. Daar is egter maar min

mense wat dit geweet het, só weinig was daarvan te sien. Selfs het sijn eerste vrouw eers na jare van huweliks-saamlewe dit agtergekom.

Eendag het sijn uit 'n grap naar hom toegeloop met 'n vooruitwysende stopnaald om hom 'n prik te gee, en toen het hij die openbarende aanmerking gemaak: "wil jij mijn enigste oog wat ik besit ook nog uitsteek?"

Van liggaamsbouw was Ds. Du Toit nie groot nie—sijn hoogte was van die middelmatige soort en sijn gewig ook, wat gewissel het tussen 135—145 pond. Hij was altijd aan die magere kant, maar tog flink van stuk. Sijn gang was regop en sijn voetstap was ferm. Bij konversasie kon hij soms die bors uitsit en sig iet-wat naar agter oorbuig.

Wat sijn kleding aangaat, daarop was Ds. Du Toit nie al te netjies nie, altans wat die latere lewenstijd betref, die tijd waarin die skrijwer hiervan sijn vader nader leer ken het en waarvan hij nou veral spreek. Eén pak klere werd gewoonlik gedra, totdat dit nie meer kon nie en ook die aanmerkings van die huisgenote (veral van die vrouwmense) te veel werd. Dan eers het Ds. Du Toit in 'n ander pak gestap. Kleding was vir hom helemaal 'n bijsaak, iets waar hij amper nie aan gedenk het nie. Vandaar dat hij altijd klaar was om kongresse, tentoonstellings en dies meer te open met die daëlikse pak. Net nou en dan het sijn nougesette huisvrou hom oorgehaal om tog 'n manél of nuwe pak aan te trek.

Hieruit moet ewewel nie afgelei word, dat Ds. Du Toit slordig was nie. Van water het hij baing gehou en sijn huisvrou het dikwels die opmerking gemaak, dat hij smorrens bij die waskom te kere gaan soos 'n voëltjie wat sijn waterbad neem. Dit het gespat en gespenkel, dat die hele wastafel daar getuigenis van afgeleg het. Van 'n verfrissende bad was hij ook 'n groot vrind. Ook sijn pak klere, das, ens., was gewoonlik tamelik in die plooi.

Om die kale skedel te bedek het hij (ook dikwels in huis) 'n "smoking-cap" gedra, waarmee hij soms straat-toe ontvlug het!

Van opskik was hij geheel afkerig. Die enigste versiersels wat hij gedra het was 'n trouwring, en aan sijn silwer horlosie 'n swaar goue ketting, gemaak van die eerste Johannesburgse goud.

'N LEWENSDAG.

Ds. Du Toit was gewoonlik vroeg wakker, maar het eers ongeveer son-op opgestaan. 'n Uur of wat

het hij gewoonlik eers in die kooi lê lees. Daarnaas het dan ook altyd 'n tafeltjie vol boeke en tidskrifte gestaan, sodat hij net die skerm-lampie kon opsteek om met sijn lektuur te begin. Teën slaapverlies kon hij maar sleg. Sijn nagrus van ongeveer 6 uur moes hij hê om die volgende dag fris en opgewek te kan werk.

Sijn eerste gang was naar die blom- of boomtuin. Als hij blomme snij dan word dit in sijn hand so smaakvol reggepak, dat sijn huisvrouw amper g'n lus had om dit weer vir die wasies uit mekaar te maak nie. Gaan hij naar die bome dan was dit om somers die heerlike vrugte te bewonder en daarvan te geniet, of in die winter om hul te snoei. Hij het dan ook steeds gesorg dat hij 'n groot en uitgesogte boord had, wat deur homself gesnoei en opgepas werd. Die nuwste soorte moes daar wees en die nuwste metode van snoei moes in toepassing gebreng word.

Uit die tuin werd Ds. Du Toit naar die brekfis-tafel geroep. Hij was g'n groot eter nie en sijn maal was eenvoudig. Vlees het hij slegs eenmaal per dag geëet, en dan maar 'n klein stukkie. Vis daarenteën meer en met meer smaak.

Was hij aan tafel dan het hij al sijn aandag aan sijn maaltijd gewij. Hij kon *smakelik* eet en het laat verstaan, dat die maaltijd al sijn attentie wêrd is.

Bij die middag-maal was daar mees gaste aanwesig. Ds. Du Toit had 'n ope huis en was die gasvrijheid self. Aan moeder die vrouw werd egter van die aanwesigheid van gaste (soms vername) nooit kennis gegee nie. Die eerste wat sijn tot haar ontsteltenis daarvan moes hoor, was dat meer dan een die trappe afkom als daar geroep word om te eet. Tevergeefs het sijn die sug geslaak: "ag, Pa, waarom het sijn mij nie laat weet nie!"

Van brekfis het Ds. Du Toit bij sijn studeertafel gesit en skrywe, of besoekers ontvang (die was daar gewoonlik baing en hul het hom vreeslik uit die werk gehou). Na die middagmaal het hij sijn middagslapie gaan neem, waar hij baing van gehou het. Dan werd eers die Engelse dagblad gelees, wat na 'n halfuurtjie of so op die aangesig neerval om die slaapverstorende vlieë weg te hou.

Als Ds. Du Toit daar opstaan dan was dit om sijn pittige asteriske te skrywe, wat nou nog tintel van lewe al het dit mees gehandel oor die verbijsgaande dinge van die dag.

Sawends het hij nie veel of laat gewerk nie. Na die aandete het hij sijn sigaar op stoep gaan rook, daarna mees 'n kort wandeling gemaak, enige tijd in die huiselike geselskap deurgebrenge en dan vroeg-tijdig (ongeveer 10 uur) bedtoe gegaan.

Op die plaas was dit later enigsins anders. Was hij nie op sijn kwartaals reis nie dan werd 'n groot deel van die voormiddag in die boerderij deurgebrenge. So ook in die namiddag, en dan moes hij dikwels tot twaalf uur in die nag werk om die „Stemmen” en „Ons Taal” te skrywe en om sijn opgehoopte korrespondensie bij te hou.

Nou oorgaande tot die beskrywing van Ds. Du Toit s'n meer inwendige lewe, natuurlik soos dit sig naar buite geopenbaar het (want „wie weet wat in de mens is dan de geest des mensen die in hem is?” sal ons eers bespreek

SIJN EMOSIONELE (GEMOEDS-) LEWE.

Hierbij sal ons eers wijs op sijn *liefde-lewe*. Daar was bij hom 'n sterke liefde tot sijn vrouwe en kinders, tot sijn familie, tot die natuur, tot sijn land en volk, en tot God. Die laaste punt bespreek ons later.

Dat Ds. Du Toit sijn eerste vrouwe hartelik lief had is reeds aan die leser geblyk. Singend getuig hij daarvan in sijn gedigte: „Ik kan haar niet vergeten,” en „Geen Liefde zonder wonde.” Jare na haar dood skrywe hij nog aan 'n vriend: „ik kan myself evenmin hier op aarde terugvinden als haar die van mij is gegaan.” Maar hieroor het ons terplaatse al genoeg gesê. Ons stip hier nog aan, dat Ds. Du Toit vier jaar later weer getrouwd is en dat ook sijn tweede huisvrouwe kan getuig van die tere liefde wat hij haar toegedraag het.

Wat sijn kinders aangaat kan ons sê, dat hulle, te midde van al sijn lewensdrukte, altijd oortuig was dat hul 'n liefhebbende vader besit. Hoe diep het sijn hart gevoel vir die 4 wese, wat sijn eerste vrouwe hom nagelaat het! Als hij op reis is als deputasie-lid in 1884, dan skryf hij onder geweldige drukke aan sijn neef D. S. A. du Toit, wat hom altyd met familie-sake op hoogte gehou het:

“Dank vooral voor medelingen van de kleinen, die temeer welkom zijn omdat haast niemand anders mij iets van die weesjes (want och, wat hebben ze aan hun vader, die haast nooit bij hen zijn kan!) mededeelt.” En wederom: “Zo waren ook de briefjes van, en de mededelingen aangaande mijne kleinen nog

meer waard dan de langste lijst van nieuwsberichten of het belangrijkste vertoog dat gij mij zenden kondet. Dat tuin-maken zonder tuin—dat rechtsgeding zonder rechtszaak—die briefjes zonder inhoud dat handuitsteken van de kleine dochter zonder verklaring—dat alles is zo naar het leven!... Ach, wat zou het leven zijn zonder bloemen en zonder kinderen?... Gij zult nu ook wel best in staat zijn om Oubroer en Jaap te bedanken voor hun onleesbare briefjes, die voor mij toch veel waard zijn."

Maar dis nie nodig om meer aan te haal uit die weinige bewaarde briewe nie. Die skrywer hiervan weet bij ervaring wat Ds. Du Toit als vader was, en hoe, ook in die geval van sijn kinders uit die tweede huwelik gebore, sijn aangesig van besorgheid oortrokke was bij krankheid en hoe hij al sijn werk laat staan het om gedurig bij die siekbed van die kleintjies te waak.

In sijn boek: "Een sprekend Portret van de laatste Dagen (2 Tim. 3: 1—9)," sê Ds. Du Toit onder die hoof "zonder natuurlike liefde" o.m. dit, aangaande die verhouding tussen ouers en kinders :—

"Ik heb gelezen van een vader, die sijn kind naar een kostschool moest zenden maar voor hij hem henenzond bracht hij hem voor een spiegel, toonde hem de beminlike trekken van sijn jeugdig *onschuldig* gelaat, en sprak met een bewogen gemoed en onder tranen: "Mijn kind, bring mij dat onschuldig gelaat weder, als gij van uw studie terugkeert." De onschuldige jongeling verliet het ouderlik huis. Maar toen hij wederkeerde was de onschuld van het gelaat geweken, en de merktekenen van verskillende ondeugden, die het hart bezoedelden, stonden op sijn aangezicht te lezen! Ouders, is hierin niet een stem die de diepste snaren van uw hart trillen doet? Dan vrees ik dat ook bij u die "natuurlike liefde" grotendeels, zo niet geheel gemist wordt. Die natuurlike liefde heeft de Heere u niet vergeefs geschonken; zij moet de onschuld van de jeugd bewaren; en als gij u daartegen verzet onder welke voorwendsels ook, dan verbreekt gij de tederste en heilzaamste banden door God zelf gestrengeld. En weet dit, de genade verbreekt die banden niet, maar heiligt ze; het is de zonde die ze verbreekt."—

Dat Ds. Du Toit s'n lig-ontroerbare hart biesonder die krag van *moedertiefde* gevoel het, laat sig gemaklik denk.

Hoor wat hij daaromtrent sê in sijn predikasie: "Afsterven ener Stammoeeder", uitgesproke bij geleenheid van die oorlijde van sijn skoonmoeder, Mevr. Joubert, moeder van sijn eerste vrou. Hij sê :—

"Niemand in sijn overleden moeder gekend heeft zal zich verwonderen dat haar heengaan gepaard met

haar leven bij ons de tederste aandoeningen opwekt ter overdenking van wat een ware moeder is en wat oprechte moederliefde voor ons betekent... Opent haar slechts de kerkerdeuren, en zij zal afdalen in de donkerste en verlatenste holen om haar arme veroordeelde zoon in zijn boeien te besproeien met tranen heilzamer dan de dauw van Hermon. Geeft haar slechts toegang en zij zal de galg beklimmen om haar zoon, veroordeeld als moordenaar, en door allen verafschuwde, nog eens voor 't laatst te omhelzen en te kussen... Ja, moederliefde overleeft kerker en gerechtsplaats, dood en graf... Mijn vriend, hebt ge nog een moeder of schoonmoeder? O waardeer haar als de edelste schat op aarde... Van een moeder hebt ge niets te vrezen dan—haar tranen! O hebt gij mogelijk uw moeder bittere hartetranen gekost, haast u, kust die van haar wangen zolang zij u nog vergeven en zegenen kan; anders zullen deze tranen doornen in uw peluw, angels in uw geweten worden."

Wat Ds. Du Toit hier skrywe (en ons sou so graag meer aangehaal het) was gebore uit die innerlike ervaring van moederliefde. Hij sê dan ook wat verder: "Als schoonmoeder leefde zij de laatste 15 jaren in ons huis. Hoewel de band door het jong afsterven harer dochter, onze immer betreurde gade, sedert jaren anders verbroken zou zijn, was en bleef zij ons als een eigen moeder. Als hoofd van het gezin zat zij steeds aan het hoofd onzer tafel en bleef haar kamer de huiselike verzamelplaats. En gelukkig elk gezin waarvan zulk een moeder het middelpunt is!"

In haar groot lijde aan die end het dié moeder harersijds gesê: "Du Toit jij was altyd alles voor mij, en waarom kan jij mij dan nu niet helpen dat ik toch kan wegekomen? Help mij, help mij toch weg!" ("Stemmen" 1905, no. 1 bl. 4.)

Hoe diep Ds. Du Toit vir sijn eie moeder gevoel en hoe roerend hij van haar afskeid geneem het, werd reeds vroeër meegedeel.

FAMILIE-LIEFDE.

Maar laat ons die kring bietjie wijer trek. In sijn "Portret" ens. het Ds. Du Toit so raak geskrywe oor die verslapping van familiebande. Hij het aangetoon hoe sterk die bande eertjids hier was, hoe die stamlijste bestudeer werd, hoe welkom ieder was wat maar in die verte bloedverwantskap kon aanwijs. Dan spreek hij oor die familiefeeste, wat deur die Engelse beskawing geskaad word deurdat die ons leer: "Vader

en moeder, broeder en zuster, maar verder geen familie." Hij skryf:—

"ô Hoe levendig staan my nog voor de geest die aarts-vaderlike familiefeesten op Nieuwjaarsdag, of op de verjaardag van grootvader of grootmoeder. Dan komen kinderen en kindskinderen aan, sommigen over verre afstanden; ja er moet een grote hinder in de weg gekomen zyn zo één gemist wordt, en die wordt dan ook waarlik *gemist*. Dan hebben die kinderen een waar feest, op de grassige werf van de oude plaats, of onder de oude eiken door oupa geplant—een waar feest, waarby die nuwmodiese styve kinderfeesten niet halen!—Hoe genoegelik spelen zy samen; hoe wordt de band van de familieliefde van jongs af gekweekt; welk een spyt gevoelen die jonge hartjes als het avond wordt en zy moeten uit elkaar; hoe verlangen zy naar een volgende feestviering! Dan scharen zich alle leden van de familie om de dis. De oude *port-de-visite* deur wordt geopend en een lange tafel gedekt, waaraan gy dan al die blyde gezichten kunt zien. o Die waren echte liefdemaaltyden. De huismoeder, geholpen door haar dochters of ander vrouwelike leden van het gezin, dienen als echte Marthas; en aan Marias gesprekken ontbreekt het niet. Ach, waar zyn zy nu, die familiefeesten! Ik zie ze nog hier en daar; maar zy worden steeds zeldzamer; steeds minder bezocht; steeds meer betekenloos en koud." (bl. 71).

Die in besit is van Ds. Du Toit s'n werke kan verder nalees wat hij hieromtrent sê in sijn preke: "De Erfbegrafenis" (Gen. 23) in die "Getuige" van 1885, no. 7; en "Het afsterven van een Familie-hoofd" (Gen. 48: 21) in die "Getuige" van 1895, no. 14.

Natuurlik het Ds. Du Toit so geheg aan die familieband omdat dit geheiligd is deur die Genadeverbond. Maar daar kom ons later op terug.

Tengevolge van hierdie familie-waardering was Ds Du Toit nergens liewer dan *in die huiselike kring*. Hij had beswaar om die superintendentskap van onderwijs aan te neem omdat hij so huiselik van aard was. Dan klaag hij in die reisbeskrywinge gedurig dat hij so weinig by sijn familie kan wees. En in sijn "Bijbellanden Doorreis" sê hij: "Hoe schryven wij nu? Onder menigvuldige werkzaamheden die al onze tijd en al onze krachten vereisen. De stille avondstonden, en vroege morgenurens als ontstolen, besteden wij aan deze schetsen. Niet dat zulks ons verdriet. Neen, veeleer is 't ons een ontspanning en liefhebberij. Wij schryven toch in de schoot van het huisgezin, liefelik gestoord door kinderstemmen en de vele kleine (gans niet onaangename) stoornissen van het gezellig huiselik verkeer. En dan, wat 't mij vooral tot een lust maakt: ik schryf aan *vrienden*, lieve vrienden, van wie

ik ver verwijderd ben, en met wie ik dus in de geest gemeenschap heb."

In die aanhaling word meteen gesproke van "vrienden", want ja, *vrindskap* was 'n emosie wat ook sterk in sijn hart gewerk het. Ds. Du Toit had nie veel vrinde nie, maar die wat hij had was beproefd, sodat hul vir hom deur water en vuur sou gegaan het. Sijnersijds het hij dan ook aan hul trouw geblij met sijn hele hart.

Daar vrindskap wortel in gemeenskappelike oortuiging en daar Ds. Du Toit vas geglo het in die nasionale herstel van die Jodevolk, het hij ook verskillende Joodse vrinde gehad. Dikwels het hij op sijn reise bij hulle tuisgegaan en het hul hom selfs preekplekke verskaf. Twee van hulle het uit dankbaarheid hom later selfs gedeeltelik in staat gestel om oor te gaan tot die koop van 'n plaas. So had hij vrinde uit alle moliike kringe en stande en soorte van mense. Sijn hart was so ruim!

Die sterkste was egter die vrindskap waar dit geheiligd werd deur die gemeenskappelike geloof in Christus. So skryf hij aan mnr. D. S. A. du Toit, onder datum 13.8.83, van Pretoria: "Ik verblijd mij reeds in het vooruitzicht weder de vrienden en broeders te zien en te spreken. Ik voorzie daarin weer een Elim op de woestijnreise. Moge die hope niet verijdeld worden."

Maar menigeen weet uit eie waarneming hoe Ds Du Toit vir sijn broeders en susters alles oor had; hoe hij sig alle opofferings en inspannings getroos het om maar vir hul te kan dien; hoe belangeloos hij dit gedaan het en hoe hij hom dit verwijt het als hij daaraan nie ten volle kon voldoen nie. Dit was hom 'n lewensleus: "Ik ben een schuldenaar," en: "Ik verdraag alles om der uitverkorenen wil."

Toen hij in sijn laaste siekte nie meer kon weg nie, was sijn bed 'n vuur onder hom en was die gedagte aan sijn verstrooide skape hom meer dan eens 'n bittere marteling. Alleen die biesondere genaderwerking Gods het hom dan geleer om te berus.

In verband met vrindskap noem ons sijn *beleefdheid*, sijn respek vir die vrind en medemens. In die opsig was hij 'n gebore Fransman. Hoe swaar ook op die proef gestel, hoeseer ook in sijn drukke werksaamhede op brutale manier gestoor, hoe dikwels ook met kleine dinge lastig geval—nooit was Ds. Du Toit onbeleefd nie. Die kleinste kind en die vervelendste laspos het hij met vrindelikheid en geduld bej gen. Net die

domme drukkersgebroed" ('n uitdrukking van Ds. van Velden, wat Ds. Du Toit soms gebruik het) wat sijn werk verknoei, kon hom soms lelik ongeduldig maak. Maar in die geval was dit g'n onbeleefdheid, maar 'n regmatige bestraffing van slordigheid en verregaande onoplettendheid.

Eén staaltjie van sijn beleefdheid. In Daljosafat het nogal dikwels bij hom kom kuier 'n jonge vriend, wat baing swaksinnig was. In plaas van hom als 'n minderwaardige te bejegen, het Ds. Du Toit, ook bij dringende werksaamhede, steeds geprobeer om met hom 'n praatjie aan te knoop. En als hul gesels dan op was, het Ds. Du Toit 'n prenteboek of iets anders gesoek, waar die besoeker hom verder mee kon besig hou. Dit spreek vanself, dat die broeder bijgevolg graag sijn besoek herhaal het !

LIEFDE TOT DIE NATUUR.

Ds. Du Toit s'n hartstogtelike liefde tot die natuur is bij sijn vrinde seker oorbekend. Wie van hulle herinner sig nie die pragtige "Lentepreke" nie wat hij tijdens die voorjaar gelewer het? Die preke is op sigself al 'n versameling. Ds. Du Toit het altijd gesê, dat die mens uit 'n paradijs kom en naar 'n paradijs heen moet. Van uit die oogpunt was die natuur altijd vir hom 'n voorwerp van lering en heerlikheid.

Bowe alles had hij blomme lief. Die blomme word gedurig in sijn geskifte genoem en geroem. Ons sal maar inlas wat hij daarvan sê bij sijn besoek aan Gethsemané : "En zelfs die lieve bloempjes onder de bomen, zij hinderden mij niet, maar waren mij veeleer welkom. 't Is mij of elke droppel bloeds, hier onze Zaligmaker ontperst en op de grond gevallen, een bloem voor ons doet ontspruiten; en hier vooral is elke bloem een glimlach van onze hemelse Vader; ja, hier is elke bloem mij, meer dan elders, een overblijfsel van een verloren en een belofte van een herwonnen paradijs. Ik plukte deze lieve bloempjes, en zag met smart hoe spoedig zij verwelkten. Ik nam van het zaad om ze in mijn bloemtuintje te zaaien" ("Bijbellanden" II bl. 95). Leser, lees dit, en kijk dan weer 'n blommetjie aan. Is die diepste *wese* van die liewe skepseltjies nie hier uitgebeeld nie?

Nou gee ons nog 'n stukkie oor die Europese en Afrikaanse lente—meteen 'n proewe van Ds. Du Toit s'n beskrywende prosa :—

" De schoonheid der natuur van *Zwitserland*, door de Europeanen zo zeer geprezen, heeft echter veel minder aangrijpends

voor iemand die van de Kaapkolonie komt en Zuid Afrika door reis heeft. Ik kan niet zeggen dat die Zwitserse bergen veel voor hebben boven onze bergen, zij zijn beter begroeid en dan met sneeuw bedekt, anders niet. Maar wat ik, en in Zwitserland, en door heel Europa zover ik reisde opgemerkt heb, is; de langzame overgang van winter tot zomer, gelijk ook van dag en nacht. Men heeft hier een schemeravond van bijna twee uren lang. En zo heeft men hier ook waarlijk Lente, wat wij in Afrika bijna niet hebben. Wij hebben Winter en dan meteen Zomer, soms binnen 14 dagen tijds. Wanneer bij ons in Afrika de bomen beginnen uit te botten, dan één week zonnenschijn en zij zijn in volle bladerdos, en nog enige warme dagen, zoals wij bij ons in de lente hebben, en de frisse jeugd is van de bladeren geweken, hard en donkerkleurig maakt ze de vroege zomerhitte. Niet alzo in Europa. Ik ben hier nu bijna een maand. Toen ik 't eerst voet aan wal zette in Engeland, begonnen de jonge bladeren zich reeds te vertonen, doch schuchter als een jonge maagd, zich nog achter hun knopjes verschuïende, bloo, en huiverig om zich te spoedig bloot te stellen aan de nog wat gure lucht. En zo staan zij nog; er is een langzame, nauweliks merkbare voortgang. Die jonge bladeren en bloesems schijnen als in tweestrijd, de koesterende zonnestrallen doen ze begerig het hoofd uitsteken; maar de gure winden die nog tussen-beiden waaien doen ze met schroomvalligheid terug blijven. De roosknopjes openen zich slechts zo ver dat even de kleuren van de verborgere schoonheid doorschemert, en zo blijven zij dagen lang, alsof zij de ontwikkeling van hun jeugd zolang mogelijk vertragen willen, vrezende een te spoedige verwelking. En zo duurt het nu heel de lente voort, en geeft u de tijd om u in de zich verjongende natuur te verblijden. Bij ons in Afrika echter was het mij elk jaar weder een teleurstelling als dat jeugdig groen en de lieve lente zo ras voorbij vloog. Indien ik in Europa predikant ware, ik zou een lente-preek houden voor jongelieden, en deze schuchterheid van de natuur aan hun jeugd ten voorbeeld stellen, vooral aan de jonge maagden. En als mogelijk van mijn jonge vrienden deze regelen lezen, dan wil ik hen vragen, of bij ons in Afrika niet mogelijk de jeugd gelijk de lente te spoedig zich ontwikkelt en te ras voorbij gaat? En deze vraag wil ik vooral aan jonge maagden doen. Ik wenste wel dat ik al mijn jonge vriendinnen hier bij mij had; ik zou ze naar een van de fraaie parken of tuinen alhier brengen, en zou haar op de schroomvallige bladeren en modeste bloempjes wijzen, en zachtjes in 't oor fluisteren: "Leert hier een les van de lieve natuur; ontwikkelt niet te snel tot rijpheid; blijft kinderen zolang gij kunt, zo mogelijk uw leven lang; dat zal u en allen om u een blijvende verkwikking zijn, gelijk aan die bladertjes die zo lang jeugdijg blijven, ons verkwikken." (Uit "Op Reis.")

LIEFDE TOT LAND EN VOLK.

Dat Ds. Du Toit die twee met zijn hele hart be-min het, stip ons net aan. S. Afrika was vir hom, na al zijn reise, die beste land in die wereld, selfs die

“land van die Toekoms”. Nooit het hij begeer om ergens anders te woon nie.

Vir sijn volk het hij veel tot stand gebreng en veel opgeoffer—’n bewijs dat hij hul liefhad. Met ’n bewoë gemoed het hij eens aan ’n kring studente vertel, hoe hij boeke uit sijn rak moes verkoop om die “Patriot” aan die gang te kan hou. Maar genoeg. Ons het reeds van een en ander melding gemaak. Belangeloos het hij sijn volk, naar sijn beste oortuiging, gedien tot sijn dood toe.

Nou kom ons tot wat die teënbeeld is van liefde, namelijk

HAAT EN TOORN.

Moet ons dan in die karakter-skets van ’n Christen ook die affekte van haat en toorn opneem en dit selfs als iets voorbeeldigs kwalifiseer? Ongetwijfeld. Die Skrif spreek van ’n “hate” van wat kwaad is. En als iemand sig geheel tot instrument van die duivel stel, seg die psalmis: “zou ik niet haten die U haten?” Heilige toorn tref ons dan ook bij die Heere Jesus aan. Alleen moet ons hier onderskei tusse *persoon* en *saak* en moet ons onself afvraag of die haat en toorn ’n *heilige* is.

Ds. Du Toit kon sterk lief hê; maar daarom kon hij ook geweldig haat, wat naar sijn mening sonde en verkeerdheid was; hij kon geweldig toorn teën wat in sijn oog als ongeregtigheid moes gebrandmerk word. Met één woord—hij kon geweldig *skerp* wees. Daarvan lê sijn geskifte genoegsaam getuigenis af. Die “wee u!” van die Here Jesus het hij op sijn lippe geneem en uit sijn pen laat vloei. In die opsig het daar iets van die oue profete in hom nage tril.

Maar laat ons daarop let, dat Ds. Du Toit altijd geprobeer het sové molik persoon en saak van mekaar te skei. Teënoor persone was hij altijd bij uitnemendheid *vergewensgesind*. Hij kon die regterhand van vriendskap uitstrek tot die felste teënstander. In die opsig was hij waarlik *grootmoedig*. Ons glo dat niemand hom die lof sal onthou nie. Hij het dan ook bij al sijn skerpheid gedurig gesê: “Ik oordeel niemand. Die ons pordeelt is de Heere.” Oor die verborge roersele van die hart, oor iemand s’n stand teënoor God, het hij g’n uitspraak gedaan nie. Wat hij geoordeel het was die *werke*. Haatdragend was hij nooit.

Wanneer Ds. Du Toit als geestelike vader ernstig moes bestraf, was sijn hart bij die minste blijk van

vertedering ontroerd. Ja, selfs voor die tyd, want dan kies hij die teks: "Is niet Efraim mij een dierbare zoon? is hij mij niet een troetelkind? want sinds ik tegen hem gesproken heb, denk ik nog ernstiglik aan hem; daarom rommelt mijn ingewand over hem". (Jer. 31:20.)

Laat ons hierbij voeg, dat Ds. Du Toit sigself ook skerp beoordeel het. Slegs een geval. In verband met sijn reisbepalings het hij sig eens misreken en 'n klein broederkring moes teleurstel. Hij skrijf daarvan in sijn kwartaalsreis: "Zelf teleurgesteld moesten wij dus anderen teleurstellen, tot onze bittere spijt. Niemand verwijte ons dit echter, want wij hebben onszelf dat al te veel verweten. Wij zijn, als Cato, strenge rechters over onszelf. Hebben wij verkeerd gedaan, wij belijden onze schuld aan de mensen evenals we zulks Gode beleden, en hopen zij zullen ons vergeven gelijk God ons vergaf. Wij zijn schuldenaars en hopen beter te doen." ("Stemmen", IV no. 2 bl. 4).—

Om tot die hoofpunt terug te keer, Ds. Du Toit kon skerp oordeel, omdat hij gemeen het, dat die *heilige* wet van God dit eis. Sijn oordeel werd nie gebore uit persoonlike of tydelike oorweginge nie, maar uit liefde tot God en sijn wet. In hoeverre hij daarin, naar eise van Christelike sedeleer, geslaag het, sal ons hier nie uitmaak nie. Ook in die opsig sal hij wel self sijn onvolmaaktheid gevoel en dit voor God belij het. Ons het egter vrijmoedigheid om te sê, dat die eienlike drang bij hom steeds was 'n ongeveinsde liefde tot sijn broeders, sijn land en volk, en sijn God.

G'N VREES.

Bij die gemoedslewe moet ons ook die emosie van vrees bespreek.

Nouvel, ons kan nie van Ds. Du Toit sê nie, wat andere in hul helde prijs, n.l. dat hij g'n vrees geken het nie. Dis ook nog die vraag of die grootste helde nie juis vrees deur-en-deur geken het nie, sodat hul juis daarom dit met 'n kragtige werking van die wil kon oorwen.

Ons weet reeds dat Ds. Du Toit 'n sekere beedeedheid deur die genade Gods oorwen het. Eers was hij so skamerig van aard, dat hij amper nie met gemak op straat kon loop nie. Toen hij dit eens aan sijn skoonmoeder vertel, wou sij dit nouweliks geloof. Só was hij op dié punt verander. Hij kon later sonder bedugtheid voor koninge en keisers verskijn, en kon vijandige monstervergaderings met onverskrokktheid

in die aangesig sien. Hij was inderdaad 'n man "wat sijn man kon staan," ja, wat meer is—hij was 'n man wat *alleen* kon staan. Dit het hij sijn hele lewe lang getoon. Daarin openbaar hij die kenmerk van heroïsme, van manlikheid en moed.

Uit sijn studie-jare weet ons dat dit sijn grootste pret was, om snags saam met Oom Loko, in die grafkelders weg te kruip, om so grootsprekende studiebroers die angs op die lijf te jaag.

Dan, dit was sijn gewoonte om, als dit enigsins kon, 'n maand naar strand te gaan. Die magtige see het hom g'n vrees aangejaag nie; inteëndeel, hij het baing van die see gehou, nie net om *daarbij*, maar veral om *daarop* te wees. Een-twee-drie was 'n ou skuitjie opgedokter en 'n aantal vrinde bij mekaar gemaak om diep in die see te gaan visvang met Ds. Du Toit als die skipper, agter aan die roerpen gesete.

Wat kon hij interessant vertel van die toggies! Hoe 'n sweepstërthaai aan die hoek kom, al die vislijne deurmekaar war en met die skuitjie oploop sit. Hoe hij besluit om nie van die gevaarlike monster, wat die vaartuige kon stukkend slaan, af te wees nie deur die lijne deur te snij, maar 'n plan maak om hom aan wal te bring. Hoe dan die skeepsmes grof geslijp word op die ankerklip, om die haai, behoedsaam nadergetrek, 'n haal te gee oor sijn stêrt, waar al sijn krag saamgevat lê. Hoe dan die lange kerel eindelijk op strand gesleep word, tot verbasing van 'n menigte omstanders, vol verbasing oor "wat Du Toit nou weer aangevang het."

Wat het veral sijn eerste gade benouwe ure deurleef als die skuitjie nie aankom nie, terwyl dit al donker word! Groot vure werd dan op Vishoek-berg aangesteek, om die pad huiswaarts te wijs... Deur 'n plots-opgestane stormwind was hul teëngehou!

Later het die skrijwer hiervan self van die toggies meegemaak, toen ook gevaarlike kunste werd uitgehaal. Maar almal het geweet, dat Ds. Du Toit 'n bekwame skipper is, sodat met stil vertrouwe in sijn beleid kon berus word.

NUWSGIERIGHEID OF BELANGSTELLING.

Hierdie beweging in die menselike gemoed was bij Ds. Du Toit in sterke mate aanwesig. Ons verstaan daaronder veral dit dat iemand van frisse voorstelling hou.

Nouvel, die voorwerp van onse beskrywing was 'n vijand van wat met die naam van vervelend, langdradig of alleedaags kan bestempel word. Daarom het hij so graag gereis. In vreemde streke en lande was daar altijd iets nuws om sig af te spieël op die refleks van sijn helder-fris gemoed, en dit was vir hom so'n aangename bevrediging gewees. Wat het hij al nie afgereis nie! Europa was hom bijna heeltemaal bekend. Deur Palestina en Egypte was hij heen; en sijn vaderland het hij bereis van die Kaap tot die Sambesie, kruis en dwars. Eens was daar selfs bij hom 'n sterke voorneme om 'n tog van die Kaap naar Kairo te organiseer. Maar dit het misluk wegens gebrek aan geld en tijd. Ook 'n ander reisplan, in 1900 ten bate van enige vrinde georganiseer, het in die water geval. ("Getuige" XX bl. 288).

Dieselfde voorliefde vir nuwe voorstellings vind ons ook in Ds. Du Toit s'n preke. Als hij preek dan moes 'n mens luister, of jij wil of nie, só nuw en fris was die gedagtes. Met gemeenplaatse het hij hom nie opgehou nie, en hij het dit 'n predikant kwalik geneem als hij g'n nuwe en oue dinge uit die skat van sijn hart kon voortbreng nie. Ja, ook oue, maar dan belangstellend en fris aan die gemeente voorgestel.

Van sijn geskifte kan ons dieselfde sê. Wat hij geskryf het, het altijd ingeslaan, en groot belangstelling gewek. Vandaar dat sijn boeke altijd goed verkoop het, in weerwil van sijn geïsoleerde posisie. Daarom was hij ook so'n uitnemende joernalis. Dikwels het hij ons gesê, dat hij vir ieder nommer van die "Getuige" of "Stemmen," ten minste één stuk voorberei waarvan hij weet dat dit biesonder die aandag sal trek. Op en top dus 'n Fransman.

Als hij vertel dan was dit ook een en al lewe. 'n Transvaalse boer, vir die eerste keer met Ds. Du Toit bekend geword en bij wie Ds. Du Toit toen 'n nag geslaap het, sê eendag vir ons: "Maar hoor, die dominee Du Toit is die "leersaamste" man wat ek nog ooit ontmoet het".

Natuurlik het so 'n frisse man ook belangstelling van sijn hoorder verwag. Vandaar dat hij midde onder sijn preke jongmense bestraf het wat sit rondkijk of op 'n ander manier hul verstrooidheid openbaar.

Sijn belangstelling het ook daaruit geblyk, dat hij sig so ten volle kon gee selfs aan wat kleinighede genoem word. Als hij bij die strand sijn hoeke vir die visvangs sit regmaak, dan is sijn hele siel daarin en vergeet hij die hele wereld. 'n Mens sal dan sê,

dat die hele wereld afhankelik is van daardie hoekies en touwtjies!

VREUGDE EN DROEFHEID.

Die inwendige bewegelikheid het sig ook kenbaar gemaak in sijn vreugde en droefheid. Soms was die twee so te sê gelijktijdig aanwesig. Ergens in 'n brief gebruik hij die uitdrukking: "Mijn oog weent en toch verblijdt zich mijn hart." Inderdaad was dit soms so. Ons sal 'n paar gevalle noem.

Ds. Du Toit kon bijna nooit 'n kindjie doop nie of dit was onder tranen. Die gedagte aan die hulpelose verlorenheid van die kindjie, maar tegelijk aan die tere verbonds-barmhartigheid van God, het 'n traan aan sijn oog ontpers maar ook 'n lag in sijn siel gewek. Selfs bij dikwels herhaalde doop kon hij nie mechanics (werktuigelik) wees nie.

Sijn prediking was nie anders nie. Dan 'n vrinde-like glimlag als hij 'n blijte waarheid verkondig, en dan weer 'n stortvloed van smart bij die voorstelling van onse menselike ellende en daarnaas die ontferminge Gods.

Innig kon hij hom verblij als daar stoffe vir blijdschap was. Die blijdschap het hij nooit op stoïsjnse manier weggesteek nie. Kinderlik kon hij sig verheug oor die vreugde wat God hom in die lewe berei het. Selfs was *blijmoedigheid* een van sijn heerlikste deugde. Maar daarvoor later.

Droefheid, aan die ander kant, kon hom biesonder aantast. Om dit aan te wijs haal ons aan uit sijn "Overpeinzing onder Beproevingen", geskrywe in 1902 toen 'n kindjie van sijn dogter Bettie oorlede is :—

"Het is Zondagmorgen, de dag door God zelf geheiligd en gezegend, met een biezondere zegen. Hoe heeft mijn ziel in de laatste tijd de stille Sabbaten genoten. Zij waren mij zovele Elims in de woestijn, waar ik met mijn gezin kon nederzitten onder de palmbomen van vrede bij de fonteinen van levend water. Wat was zij ons verkwikkend, die rust te midden van onrust, alom die kalmte te midden van stormen rondom, die vrede te midden van strijd en woeling overall! O die rust in de schaduwe van de steenrots tegen de hitte der beproevingen, dat schuilen onder de schaduwe van de Almachtige, dat uitrusten aan het liefdehart van mijn Zaligmaker, dat berusten in de verdiensten en gerechtigheid van mijn middelaar,—het was mij een voorsmaak van de eeuwigte rust, druiven van Eskol in de woestijn reeds geproefd. ó Die stille afzondering met mijn gezin rondom het huisaltaar, het was mij een voorsmaak van de grote toevergadering van de kinderen Gods, van dat samen nederzitten onder de Levensboom langs de Rivier van het Water des Levens.

“Maar nu buigt mijn ziel zich neder in mij. De hand van de Almachtige heeft mij aangeraakt. Twee van mijn kinderen zijn gehuwd en van beiden heeft de Heere de eerstgeborenen tot zich genomen: het lief zoontje van mijn oudste zoon en nu laatste week het bevallig dochtertje van mijn oudste dochter; en teruggekeerd van de begrafenis kon mijn jongste zoontje nauweliks het huis bereiken, viel dadelik te bed aan een ernstige ontsteking van het hersenvlies, waaraan hij gevaarlik krank ligt, zodat het ouderhart bezwaard is van bekommernis en de ziele worstelt; “Mocht het jongske leven voor Uw aangezicht!”

“Dat de Heere mijn twee eerstgeborene kleinkinderen wegnam kan mij niet bevreemden, hoewel het smartlik is voor vlees en bloed. Immers hij heeft ons duidelik en herhaaldelik verklaard: “Alle eerstgeborene is mijne,” niet slechts van de Israeliet, maar ook van de dierstmaagd, van de gevangene, ja zelfs van het vee (Ex. 11: 5; 12: 29; 13: 13, 15; 22: 29; 34: 20; Lev. 27: 26; Num. 3: 13, 43; 18: 17; Deut. 25: 6; 33: 17). En van dat pas gestorven kleindochtertje heb ik het verwacht. Zij was te lief, te rein, te edel voor dit leven; de wereld was haar niet waardig. Elkeen die haar zag werd aangetrokken door de aanminnige glans van die helder zwarte ogen, door de vriende like glimlach die er altijd om die lipjes speelde. Daarbij was zij zo lief, zo zoet, zo tevreden en vergenoegd met alles. Elkeen kon het zien, op haar gelaat blonk een hemelse glans. Dan had zij van jongs af (zij is maar een weinig over één jaar onder ons gebleven) iets eigenaardigs: te midden van onze cirkel van familie en vrienden kon zij menigmaal de oogjes naar boven slaan en strak op één plaats zien en dan daarbij zo genoegelik lachen, en dan kon niets haar aandacht aftrekken. Bij wijlen duurde het een geruime tijd. Elkeen kon het bemerken dat zij iets zag dat wij niet zagen, iets schoons en heerliks, dat haar opgetogen hield. Zelfs in haar bitter lijden (en zij heeft lang en smartlik geleden, zodat de wormen aan haar niet veel hebben zullen,) toen zij geen behagen meer had in iets op aarde, kon zij nog soms die vlagen van verrukking krijgen; dan blonk nog dezelfde glans op haar vermagerd gelaat en speelde die blijde glimlach om haar bleeke lipjes.

“Ja, ja, ik heb het gevoeld, ik heb het gezien en gezegd, dat wij haar niet zouden behouden. Zij was één van die schare van kleine engelen welke de hemel tot ons nederzandt om ons vlees en bloed aan te nemen, een weinig met ons te lachen en te spelen, en dan op een wenk van boven terug te gaan en ons hart met zich meê te voeren naar het land van de heerlijkheid...

“Het is haar heengaan meer nog dan de gevaarlike krankheid van mijn zoontje dat mijn ziele tans vervult met overpeinzigen welke ik neerschrijf voor de betrekkingen, en ook voor anderen; want waar is een familie welke de hemel niet aldus zocht te “trekken met mensenzelen en touwen der liefde” (Hos. 11: 4)?”

“Lijden moeten die kleinen, lijden moeten al die kleinen die zo jong van ons heengaan—dikwels pijnlik, smartelik lijden—maar nergens zien we Gods heerlijkheid duideliker hierbeneden doorschemeren dan juist in dat kinderlijden. Toen die ontslapen

kleine uren, dagen lang onder haar smartlik lijdē zo kalm en vergenoegd in haar beddeken kon liggen, soms met die hemelse glimlach, maakt mijn gade de gepaste opmerking: het is alsof de engelen haar daar in haar beddeken oppassen en verzorgen, zodat zij geheel voldaan daar nederligt. En als Engelenglans reeds hier in haar lijdē onder ons afstraalde, hoe heerlijk zal zij het nu hebben in dat beter gezelschap van ander vroeggestorven kleinen en engelen? Ach, ware ons oog niet zo beneveld, ons hart niet nog zo vleeslik, wat zou het heerlijk zijn een blik op die kinderwereld daar aan de andere zijde te slaan!.....

Dan wijs Ds. Du Toit aan dat haar heengaan was 1) 'n herinnering aan ons bederf en 2) 'n betoning van Gods ontferming. Hij sê verder :

“ Haar heengaan opende voor mijn geestesoog *een donker uitzicht op de toekomst*. Zonderling was mijn zielservaring in haar geval. Overtuigd van jongs af dat we haar niet zouden behouden, kon ik nauweliks gelovig bidden om herstel, hoezeer mijn hart ook verlangde haar te behouden. Welk een tweestrijd in 't gebed voor Gods aangezicht, nog die laatste morgen van haar sterfdag toen ik haar bezocht te Stellenbosch! Nimmer, ook niet die morgen, verhelderde het gebed mijn hoop op haar herstel. En toch toen we die morgen op de cab terug reden naar het station en ik in stille overpejning en verzuchting zat, viel er een zeldzame lichtstraal in mijn ziel, welke ik op de trein aan mijn gade mededeelde. Ik dacht: maar ik bid dagelijks dat God ons een overblijfsel mocht laten in de dagen van afval waarin wij leven en mijn bede voor de mijnen is steeds dat wij verwaardigd mogen worden tot dat overblijfsel te mogen behoren. Maar als nu de Heere al zijn uitverkorenen jong weg neemt, wat blijft er dan hier over? Ik dacht aan de kleine en haar vreemde geestvervoeringen en blijkbare gemeenschap met de onzichtbare wereld, en vroeg mij zelve af: moeten dan al zulke kinderen weggaan? Zullen wij in de donkere tijden die wij tegemoet gaan niet juist zulke edele geesten behoeven? Heeft God niet in vorige dagen van donkerheid aan zijn volk een Mirjam, een Debora, een Anna, en zelfs in latere tijden een Joan d' Arc gegeven? En voor het eerst kreeg ik aandrang de Heere te vragen: *indien* er een toekomst is voor een overblijfsel onder ons volk haar ons dan toch te sparen als zulk een profetesse. En werkelijk kwam er, in haar uiterste, bij mij nog een straal van hoop dat wij haar zouden behouden. Doch reeds die namiddag kregen we een telegram dat zij heengegaan was, en dat bericht wierp voor mijn gemoed een donkere wolk op onze toekomst.

“ En ten slotte bleef er niets anders over dan dat haar heengaan mij *een ernstige roepstem is tot heiliger wandel*. Zij zal tot ons niet wederkomen, maar wij zullen tot haar gaan. Ja, ik gevoelde als David van alle zieleworsteling bevrijd toen zij eenmaal gestorven was. Ik kon met Job zeggen: “De Heere heeft haar ons ontnomen; de naam des Heeren zij geloofd!” Maar de verschijning van deze kleine engel in onze familie kring en haar heengaan blijft voor mij een spoorslag tot nog

hei ier wandel... Wij lieten op het lint van onze bloemenkrans bij het grafje onzer kleine neergelegd, drukken; "Tot wederziens, kleine Engel."

HOPE.

Die laaste gemoeds-eienskap waar ons op gaan wijs is "hoop", in die sin van gevoel van 'n toekomstige goed.

Ds. Du Toit was 'n optimis, iemand wat steeds van die toekoms goeie verwagting had. Self het hij verklaar, dat 'n pessimis ('n swart-siener) nooit 'n volksleier kan wees en nooit veel in die wereld tot stand kan bring nie.

Uit sijn hoopvolle lewensopvatting laat sig vir 'n deel sijn taaie *volharding* verklaar. So wat van aanhou, en nie moed opgee nie, het die skrywer hiervan bij niemand anders in die mate waargeneem nie. Ons ken sijn menigvuldige en bittere teleurstellings. In hom is inderdaad die Skrifwoord vervul: "Een ander is het die zaait en een ander is het die maait." Gedurig moes hij dit aanskouw dat 'n ander die vrug van sijn arbeid geniet. Hij het maar oor die harde kluite moes stap, aldeer saaiend, saaiend en bijna niks anders aanskouwend dan die kale, op die oomblik so niks belowende aarde.

Tog het hij nooit moed opgegee nie. Die vrug, hoewel deur 'n ander ingeoes, het altijd weer sijn moed verlewendig. En die eersteling was vir hom altijd weer 'n profesie van 'n voller oes.

Daarom kon hij van jaar tot jaar, onder teënwerking en teleurstelling volhou. Volhou bijv. met sijn blaaiete redigeer. Daarom kon hij als "Patriot" en "Getuige" val weer met die "Stemmen" begin; als "De Paarl" misluk weer "De Kolonist" aanvat; als "Ons Klijntji" nie meer wil nie dit met "Ons Taal" probeer.

Uit die hoopvolle temperament verklaar ons ook Ds. Du Toit s'n *blijmoedigheid*. Die gelaat was verrimpeld van sorg maar die glans van inwendige blijheid het daardeurheen gestraal. Afs hij bijv. van sijn werktafel opstaan dan was dit nie om met 'n betrokke aangesig in die huiselike kring te verkeer nie. Nee, ons hoor hom kom en ons sien hom (naar sijn eiënaardige gewoonte) eers staan op die drempel van die deur om met blije aandoening aan te staar wat daar gaande is en 'n vrindelike opmerking te maak. Neergedruk was hij selde. Sijn sorge het hij vir hom soveel als molik gehou en ons net die vrindelike kant van sijn wese laat sien.

Eers aan die einde van sijn lewe, enige jare vóór sijn dood, het skrywer hiervan, toen hij met sijn vader n maand lang aan strand verkeer het, opgemerk dat 'n gedrukker stemming die aangebore blijmoedigheid merkbaar oorsomber het.

En dan nog was die hope daar als pleganker van sijn siel. Ja, veral in die later tijd en ook op sijn siekbed het die altijd hom aanblijwende hoop haar suiwer Christelike karakter geopenbaar. Hoe meer hom die dinge op aarde ontval, des te meer het die Bijbelse woord hom in die siele geklink: "uw loon is groot in de hemelen."

Die punt mag ons ook nie verwaarloos nie. Jesus moes sien op die vreugde Hom voorgestel om staande te kan blij (Hebr. 12 . Paulus eweso.

Vandaar dat Ds. Du Toit nie nagelaat het om op die loon in die hemele sijn oog te vestig nie. Ook andere het hij met die hoop versterk. Ons haal net aan wat hij in 1907 skrywe onder die hoof "Twijfelmoedig doch niet mismoedig" (2 Tim. 1:15):—

"Zwakke broeder, teerhartige zuster, wees dan niet zo spoedig ontmoedigd! Paulus wist en beleed het: "wij hebben deze schat in aarden vaten, opdat de uitnemendheid der kracht zij van God en niet uit ons" (2 Cor. 4:7). En de belofte, hem gegeven, is ook de onze: "Mijn genade is u genoeg; want mijn kracht wordt in zwakheid volbracht" (2 Cor. 12:9). En moet ge dan ook met Paulus verklaren: "van buiten strijd, van binnen vrees," al zijt ge soms door de zwakheid van het vlees "twijfelmoedig," word nooit "mismoedig." Dezelfde Geest, die in Paulus woonde, woont ook in ons. Hij leidt, vertroost en versterkt ook ons. Word dan niet ontmoedigd als alles u schijnt tegen te lopen. De Heere weegt met een andere weegschaal dan de publieke opinie, dan uw en mijn mening dikwels is. Hij weegt met de weegschaal van 't heiligdom, met de weegschaal van de eeuwige heerlijkheid. Wat ons hier groot schijnt, is vaak in sijn oog gering; en wat ons gering schijnt, acht Hij groot. De tijd is zo kort, de eeuwigheid zo lang. "Vele eersten zullen de laatsten, en vele laatsten de eersten zijn." ("Stemmen," no. 5 bl. 3.)

VERSTAND.

Nou gaan ons oor tot 'n beskrywing van Ds. Du Toit sijn verstand en wil. Vanself hoef dit nie so uitvoerig te wees nie. Sijn ganse lewe en werk deur ons beskrewen lê getuigenis af van die grootte van sijn verstand en die krag van sijn wil. Dan, die twee vermogens dra ook nie so'n streng persoonlike karakter nie. Dis meer 'n verskil in graad bij die een mens en die ander. Ook moet hier die opmerking gemaak word dat dit ons nie te doen is om 'n strenge

groepering van die sielsfunksies nie. Ons het 'n skema gemaak wat prakties aanwendbaar is. Bowendien is die siel van 'n mens 'n eenheid, wat sig nie uit mekaar laat kerf nie. Op die feit wijs veral die nuwere sielkunde. Vandaar dat ons reeds die verstand en wil laat inwerk het op sommige van die beskrewe emosies of gemoedsaandoeninge.

Nou moet ons eers wijs op die *vlugheid* van Ds Du Toit s'n verstand. Iedereen wat met hom gedebateer het moes erken: Ds. Du Toit is mij te gouw Van sijn skryfwerk kan dieselfde gesê word. Een twee-drie was 'n artikel klaar vir die pers. Alleen 'n vlugge verstand kon dan ook te midde van soveel andere besigheid al die skryfwerk verrig het. Een van sijn sub-redakteurs het ons, nadat hij enige tijd onder Ds. Du Toit werksaam was, met verbasing gevraag: "maar wanneer doen jouw vader tog sijn werk?" Gereken die korte oomblikke wat hom vir rustige arbeid gelaat werd, kon die vraër nie besef hoe Ds. Du Toit sijn werk klaar krij nie.

'n Ander hoedanigheid was sijn *kombinasie-vermoge*. Wel kon hij streng analyseer (ontleed). Ons verwijs bijv. naar sijn preek oor: "Volg gij Mij", drie woorde wat in drie hoofverdelings behandel word, ieder weer met drie onderverdelings. Maar in hoofsaak was sijn denke syntheties (saamstellend). Als hij bijv. bewijs dat de koningin van Skeba bekleed was met goud van Ofir, uit Afrika gehaal, dan is hij daar nie mee tevrede nie, maar vermeld meteens dat die profesie spreek van 'n koningin weer bekleed met goud van Ofir (Ps. 45:9). So het hij altijd die dinge gesien in hul groot samehang. Dit is dan ook wat in Skrifstudies en preke so getref het die manier waarop hij begin, midde en einde met mekaar in verband gebreng het.

'n Derde punt wat ons hier bespreek is Ds. Du Toit s'n *sterk geheue*, want dit is tog ten slotte 'n verstands-hoedanigheid, al is dit dat Ds. Du Toit (soos ons straks sal sien) hierbij wijs op die werking van die wil en die emosie van belangstelling.

Ds. Du Toit het nie juis so *baing* dinge geweeet nie, maar wat hij geweeet het was volkome sijn *eiendom*. Ons het ons dikwels verwonder hoe hij steeds weer op eenvoudige beginsels terugkom, om dan daarop selfstandige kennis te bouw. Wat hij geweeet het het hij *goed* geweeet. Ons kan gerus sê, dat hij reeds in sijn studietijd de voorraad kennis versamel het, waarmee hij verder in sijn lewe selfstandig gewoeker

het. Hij had dan ook nie gedurig nuwe boeke en nuwe uitgawes van boeke nodig nie. Wat elke dag vir variasie op die kennis-mark uitgestel werd, was hom g'n steunpilaar van ware wetenskap nie.

Daar sijn hoof nie vol was van allerlei feite en datums nie, kon hij vashou wat hij werkelijk nodig had. Met 'n Davidslinger en weinige klippers kon hij sijn man staan en kon hij selfs bekend word als 'n veelweter. Ja, hij was van alle markte thuis en op ieder lewensgebied het hij hom gemaklik beweeg.

Wat nou meer spesiaal sijn geheue aangaat, moet ons meld, dat hij op sijn oue dag met gemak sawends gedigte het sit resiteer, wat hij in sijn jeug en studietijd van buite geleer het.

Sijn geheue het voorts ingewerk op sijn preekmethode. Sijn professor het gedurig daarop aangedring, dat die studente hul preke volledig moet uitskrywe. Een dag kon Ds. Du Toit dit egter nie meer hou nie, en vra toen: "Maar, professor, sit dan die H. Gees in die inktot?" Sijn metode was dan ook (soos hij ons meegedeel het) om veel te mediteer (na te denk). Is aan hierdie voorwaarde voldaan, dan had hij slegs 'n kort skets of selfs niks nodig nie om sijn predikasie te kan uitspreek.

Sijn taale geheue was so goed als 'n uitgeskrewe preek. Nie alleen die gedagtes maar ook die stille woorde van sijn meditasie het hij gemaklik weer teruggeroep. Daarom is vir die deursnee-student die raad van uitskrywe nog nie so sleg nie.

Maar laat ons nou luister naar die merkwaardige woorde van Ds. Du Toit aangaande die menselike geheue. Hij skryf o.m. in die "Stemmen" (I no. 5 bl. 10) als volg :—

"Schrijver dezès had een onderwijzer op het Paarl's Gymnasium, wijlen de heer T. S. A. Hofman, die in heel zijn onderwijssysteem uitging van dit beginsel "dat de mens niets vergeet," en nog immer ben ik dankbaar dat ik zulk een onderwijzer had. We konden hem nooit meer uit zijn humeur maken dan te zeggen: "Ik heb iets vergeten." Hij nam dat eenvoudig niet aan en hield immer vol dat hij zulks niet geloofde, omdat de mens niets vergeet. Het beeld waarmee hij het ons trachtte duidelijk te maken is: de hersenen van de mens zijn als een zeer grote bibliotheek of boekerij van duizende boekdelen. Wanneer zulk een bibliotheek nu goed geordend is in verschillende vakken of afdelingen en onderdelen, zodat geschiedenis, natuurkunde, aardrijkskunde, enz. elk in onderafdelingen gerangschikt zijn, en de boeken die bij elkaar behoren bij elkander staan, dan kan iemand die in zulk een bibliotheek tehuis is in de duisternis gaan en zijn hand leggen op elk boek dat hij

hebben wil, of in elk geval kan hij elk boek gemakkelijk vinden. Maar als nu eens die duizende boeken in wanorde dooreengeworpen bij hopen daar liggen, dan is het een vreselijk tijdrovend werk om het boek dat men hebben wil te gaan uitsnuffelen en somtijds kan men het boek niet vinden dat men hebben moet; maar later als men naar een ander boek zoekt, dan komt men er op af.

“De toepassing hiervan op een goed en slecht geheugen is zeer eenvoudig. De man met een goed geheugen is hij die zijn bibliotheek in goede orde gerangschikt houdt; en die met een slecht geheugen is de slordige bibliothekaris, die zijn boeken in wanorde dooreen laat liggen en dus niet vinden kan wat hij hebben moet, al is het in zijn voorraad. Een ieder kan zelf de proef hierop nemen. Hoe dikwels zeggen wij: “Ik heb dit of dat vergeten;” maar morgen of overmorgen dan “valt het ons weer bij,” gelijk men zegt. Wat toont dit? Dat hetgeen wij zochten niet vergeten was; maar slechts verlegd, zodat wij het op de juiste tijd niet konden vinden....

“Dit onderwerp heeft niet slechts een wetenschappelijk belang, maar is ook van prakties nut.

“Wanneer onderwijzers dit beginsel zouden aandringen bij hun leerlingen, wat zal dat hun een aanwinst zijn in hun studie en voor heel hun leven! Onze onderwijzer, van wie wij hierboven spraken, was een levend voorbeeld van zijn theorie. Hij vergat niets. Wat kon die man ons niet vertellen, van alle landen en alle tijden! Hij was een wandelende bibliotheek van praktische kennis. Al wat hij had doorleefd (en hij had een veelzijdige ervaring), al wat hij had gelezen, al wat hij had gehoord of ondervonden, dat alles wist hij juist op de tijd zo nuttig en aangenaam te gebruiken.

“En wat was zijn leer en voorbeeld ons in dezen tot nut! Naar zijn voorschrift hebben wij getracht ons geheugen onder tucht en orde te houden en nog steeds komt zulks ons te pas. Gedurende onze theologiese studie lazen we Todd's Student's Manual. Daarin wordt ons een dergelijk beginsel aangedrongen. Hij zegt bijvoorbeeld, wanneer men Grieks of Latijn leert en bij vertaling de betekenis van een woord niet weet en dus in een Woordenboek opzoeken moet, dan moet men niet slechts die betekenis nazien ten gebruike bij vertaling van die volzin, die men voor zich heeft; maar men moet zijn geheugen alsdan er bij halen en zeggen: “Let nu op, dit is de betekenis van dit woord en onthoud het; ik wil dit woord niet weder opzoeken.” En deze regel volgende bevonden wij die volkomen uitvoerbaar en zelfs niet zo zwaar als men denken zou. Datzelfde kan men ook doen met wat men leest of hoort. Men behoeft niet juist alles aan zijn geheugen ter gelegene bewaring toe te vertrouwen. Dit deed Gladstone; hij wist uit te pikken wat hij spesiaal onthouden wilde, en daarin bracht hij het zeer ver.

“Maar ook voor het dagelijks leven heeft de praktische toepassing van bovenstaande stelling grote waarde. Daar is niets verfoeielikers, vooral bij jongelieden en dienstboden, dan zich bij verzuim of nalatigheid te verontschuldigen met de uitvlucht: “Ek het dit vergeet;” of soms nogal met de niet-